TYGODNIK KATOLICKI.

№ 18. Grodzisk, 6 maja 1870. № 18.

Tygodnik katolicki wychodzi co tydzień w Piątek. Cena prenumeraty 1 tal. 20 sgr. ćwierćrocznie. Listy z zagranicy adresować należy do Poznania (Posen, Grand Duché de Posen). Redakcyja odbiera tylko frankowane korespondencyje. Rękopisy zwracają się tylko na wyraźne poprzednie żądania. Po użyciu ulegają niezwłocznie zniszczeniu.

CONSTITUTIO DOGMATICA

DE FIDE CATHOLICA.

Pius Episcopus, servus servorum Dei, sacro approbante Concilio, ad perpetuam rei memoriam.

Dei Filius et generis humani redemptor, Dominus Noster Jesus Christus, ad Patrem coelestem rediturus, cum Ecclesia sua in terris militante, omnibus diebus usque ad consummationem saeculi futurum se esse promisit. Quare dilectae Sponsae praesto esse, adsistere docenti, operanti benedicere, periclitanti opem ferre nullo unquam tempore destitit. Haec vero salutaris ejus providentia, cum ex aliis beneficiis innumeris continenter apparuit, tum iis manifestissime comperta est fructibus, qui orbi christiano e Conciliis oecumenicis ac nominatim e Tridentino, iniquis licet temporibus celebrato, amplissimi provenerunt. Hinc enim sanctissima religionis dogmata pressius definita, uberiusque exposita, errores damnati atque cohibiti; hinc ecclesiastica disciplina restituta firmiusque sancita, promotum in Clero scientiae et pietatis studium, parata adolescentibus ad sacram militiam educandis collegia, christiani denique populi mores et accuratiore fidelium eruditione et frequentiore sacramentorum usu instaurati. Hinc praeterea arctior membrorum cum visibili capite communio, universoque corpori Christi mystico additus vigor; hinc religiosae multiplicatae familiae, aliaque christianae pietatis instituta; hinc ille etiam assiduus et usque ad sanguinis effusionem constans ardor in Christi regno late per orbem propagando.

Verumtamen haec aliaque insignia emolumenta, quae per ultimam maxime oecumenicam Synodum divina clementia Ecclesiae largita est, dum grato, quo par est, animo recolimus, acerbum compescere haud possumus dolorem ob mala gravissima, inde potissimum orta, quod ejusdem sacrosanctae Synodi apud permultos vel auctoritas contempta, vel sapientissima neglecta fuere decreta.

Nemo enim ignorat haereses quas Tridentini Patres proscripserunt, dum, rejecto divino Ecclesiae magisterio, res ad religionem spectantes privati cujusvis judicio permitterentur, in sectas paulatim dissolutas esse multiplices, quibus inter se dissentientibus et concertantibus, omnis tandem in Christum fides apud non paucos labefactata est. Itaque ipsa sacra Biblia, quae antea christianae doctrinae unicus fons et judex asserebantur, jam non pro divinis haberi, imo mythicis commentis accenseri coeperunt.

Tum nata est et late nimis per orbem vagata illa rationalismi seu naturalismi doctrina, quae religioni christianae utpote supernaturali institutio in per omnia adversans, summo studio molitur, ut Christo, qui solus Dominus et Salvator noster est, a mentibus humanis, a vita et moribus populorum excluso, merae quod vocant rationis vel naturae regnum stabiliatur. Relicta autem projectaque christiana religione, negato vero Deo et Christo ejus, prolapsa tandem est multorum mens in pantheismi, materialismi, atheismi barathrum, ut jam ipsam rationalem naturam omnemque justi rectique normam negantes, imo humanae societatis fundamenta diruere connitantur.

Hac porro impietate circumquaque grassante, infeliciter contigit, ut plures etiam e catholicae Ecclesiae filiis a via verae pietatis aberrarent, in iisque diminutis paulatim veritatibus sensus catholicus attenuaretur. Variis enim ac peregrinis doctrinis abducti, naturam et gratiam, scientiam humanam et fidem divinam perperam commiscentes, genuinum sensum dogmatum, quem tenet ac docet S. M. Ecclesia depravare, integritatemque et sinceritatem fidei in periculum adducere comperiuntur.

Quibus omnibus perspectis, fieri qui potest ut non commoveantur intima Ecclesiae viscera? Quemadmodum enim Deus vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire; quemadmodum Christus venit, ut salvum faceret, quod perierat, ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum: ita Ecclesia, a Deo populorum mater et magistra constituta, omnibus debitricem se novit, ac lapsos erigere, labantes sustinere, revertentes amplecti, confirmare bonos et ad meliora provehere parata semper et intenta est. Quapropter nullo tempore a Dei veritate, quae sanat omnia, testanda et praedicanda quiescere potest, sibi dictum esse non ignorans: Spiritus meus qui est in te, et verba mea, quae posui in ore tuo, non recedent de ore tuo amodo et usque in sempiternum [1]).

Nos itaque, inhaerentes Praedecessorum Nostrorum vestigiis, pro supremo Nostro apostolico munere veritatem catholicam docere ac tueri, perversasque doctrinas reprobare nunquam intermisimus. Nunc autem sedentibus Nobiscum et judicantibus universi orbis Episcopis, in hanc oecumenicam Synodum auctoritate Nostra in Spiritu Sancto congregatis, innixi Dei verbo scripto et tradito, prout ab Ecclesia catholica sancte custoditum et genuine expositum accepimus, ex hac Petri Cathedra in conspectu omnium salutarem

1) Is., LIX, 24.

Christi doctrinam profiteri et declarare constituimus, adversis erroribus potestate nobis a Deo tradita proscriptis atque damnatis.

CAPUT I.

DE DEO RERUM OMNIUM CREATORE.

Sancta catholica apostolica romana Ecclesia credit et confitetur, unum esse Deum verum et vivum, Creatorem ac Dominum coeli et terrae, omnipotentem, aeternum, immensum, incomprehensibilem, intellectu ac voluntate omnique perfectione infinitum; qui cum sit una singularis, simplex omnino et incommutabilis substantia spiritualis, praedicandus est re et essentia a mundo distinctus, in se et ex se beatissimus, et super omnia, quae praeter ipsum sunt et concipi possunt, ineffabiliter excelsus.

Hic solus verus Deus bonitate sua et omnipotenti virtute non ad augendam suam beatitudinem, nec ad acquirendam, sed ad manifestandam perfectionem suam per bona, quae creaturis impertitur, liberrimo consilio simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem et corporalem, angelicam videlicet et mundanam, ac deinde humanam quasi communem ex spiritu et corpore constitutam [2]).

Universa vero, quae condidit, Deus providentia sua tuetur atque gubernat, attingens a fine usque ad finem fortiter, et disponens omnia suaviter [3]). Omnia enim nuda et aperta sunt oculis ejus [4]), ea etiam, quae libera creaturarum actione futura sunt.

CAPUT II.

DE REVELATIONE.

Eadem Sancta Mater Ecclesia tenet et docet, Deum rerum omnium principium et finem, naturali humanae rationis lumine e rebus creatis certo cognosci posse; invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quae facta sunt, intellecta, conspiciuntur [5]): attamen placuisse ejus sapientiae et bonitati, alia, eaque supernaturali via se ipsum ac aeterna voluntatis suae decreta humano generi revelare, dicente Apostolo: Multifariam, multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis: novissime, diebus istis locutus est nobis in Filio [6]).

Huic divinae revelationi tribuendum quidem est, ut ea, quae in rebus divinis humanae rationi per se impervia non sunt, in praesenti quoque generis humani conditione ab omnibus expedite, firma certitudine et nullo admixto errore cognosci possint. Non hac tamen de causa revelatio absolute necessaria dicenda est, sed quia Deus ex infinita bonitate sua ordinavit hominem ad finem supernaturalem, ad participanda scilicet bona divina, quae humanae mentis intelligentiam omnino superant; siquidem oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus iis, qui diligunt illum [7]).

Haec porro supernaturalis revelatio, secundum universalis Ecclesiae fidem, a sancta Tridentina Synodo declaratam, continetur in libris scriptis et sine scripto traditionibus, quae ipsius Christi ore ab Apostolis Spiritu Sancto dictante quasi per manus traditae, ad nos usque pervenerunt [8]). Qui quidem veteris et novi Testamenti libri integri cum omnibus suis partibus, prout in ejusdem Concilii decreto recensentur, et in veteri vulgata latina editione habentur, pro sacris et canonicis habet, non ideo quod sola humana industria concinnati, sua deinde auctoritate sint approbati; nec ideo dumtaxat, quod revelationem sine errore contineant, sed propter ea quod Spiritu Sancto inspirante conscripti Deum habent auctorem, atque ut tales ipsi Ecclesiae traditi sunt.

Quoniam vero, quae sancta Tridentina Synodus de interpretatione divinae Scripturae ad coercenda petulantia ingenia salubriter decrevit, a quibusdam hominibus prave exponuntur, Nos, idem decretum renovantes, hanc illius mentem esse declaramus, ut in rebus fidei et morum, ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium, is pro vero sensu Sacrae Scripturae habendus sit, quem tenuit ac tenet Sancta Mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum; atque ideo nemini licere contra hunc sensum, aut etiam contra unanimem consensum Patrum ipsam Scripturam Sacram interpretari.

CAPUT III.

DE FIDE.

Quum homo a Deo tanquam Creatore et Domino suo totus dependeat, et ratio creata increatae veritati penitus subjecta sit, plenum revelanti Deo intellectus et voluntatis obsequium fide praestare tenemur. Hanc vero fidem, quae humanae salutis initium est, Ecclesia catholica profitetur, virtutem esse supernaturalem, qua Dei aspirante et adjuvante gratia, ab eo revelata vera esse credimus, non propter intrinsecam rerum veritatem naturali rationis lumine perspectam sed propter auctoritatem ipsius Dei revelantis, qui nec falli nec fallere potest. Est enim fides, testante Apostolo, sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium [9]).

Ut nihilominus fidei nostrae obsequium rationi consentaneum esset, voluit Deus cum internis Spiritus Sancti auxiliis externa jungi revelationis suae argumenta, facta scilicet divina atque imprimis miracula et prophetias, quae cum Dei omnipotentiam et infinitam scientiam luculenter commonstrent, divinae revelationis signa sunt certissima et omnium intelligentiae accomodata. Quare tum Moyses et prophetae tum ipse maxime Christus Dominus multa et manifestissima miracula et prophetias ediderunt; et de Apostolis legimus: illi autem profecti pradicaverunt ubique Domino cooperante, et sermonem confirmante, sequentibus signis [10]). Et rursum scriptum est: Habemus fir-

---

2) Conc. Later. IV, c. I. *Firmiter.*
3) Sap. VIII, 1.
4) Cf. Hebr. IV, 13.
5) Rom. I, 20.
6) Hebr. I, 1—2.
7) 1. Cor. II, 9.

8) Conc. Trid., sess. IV, Decr. de Can. Script.
9) Hebr., XI, 1.
10) Marc., XVI, 20.

miorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes quasi lucernae lucenti in caliginoso loco [11]).

Licet autem fidei assensus nequaquam sit motus animi coecus: nemo tamen evangelicae praedicationi consentire potest, sicut oportet ad laudem consequendam, absque illuminatione et inspiratione Spiritus S. qui dat omnibus suavitatem in consentiendo et credendo veritati [12]). Quare fides ipsa in se, etiamsi per charitatem non operetur, donum Dei est, et actus ejus est opus ad salutem pertinens, quo homo liberam praestat ipsi Deo obedientiam, gratiae ejus, cui resistere posset, consentiendo et cooperando.

Porro fide divina et catholica ea omnia credenda sunt, quae in verbo Dei scripto vel tradito continentur et ab Ecclesia sive solemni judicio, sive ordinario et universali magisterio tanquam divinitus revelata credenda proponuntur.

Quoniam vero sine fide impossibile est placere Deo, et ad filiorum ejus consortium pervenire; ideo nemini unquam sine illa contigit justificatio, nec ullus, nisi in ea perseveraverit usque in finem, vitam aeternam assequetur. Ut autem officio veram fidem amplectendi, in eaque constanter perservandi satisfacere possemus, Deus per Filium suum unigenitum Ecclesiam institutit suaeque institutionis manifestis notis instruxit, ut ea tamquam custos et magistra verbi revelati ab omnibus posset agnosci. Ad solam enim catholicam Ecclesiam ea pertinent omnia, quae ad evidentem fidei christianae credibilitatem tam multa et tam mira divinitus sunt disposita. Quin etiam Ecclesia per se ipsa, ob suam nempe admirabilem propagationem, eximiam sanctitatem et inexhaustam in omnibus bonis foecunditatem, ob catholicam unitatem, invictamque stabilitatem, magnum quoddam et perpetuum est motivum credibilitatis et divinae suae legationis testimonium irrefragabile.

Quo fit, ut ipsa veluti signum levatum in nationes [13]), et ad se invitet qui nondum crediderunt, et filios suos certiores faciat firmissimo niti fundamenta fidem, quam profitentur. Cui quidem testimonio efficax subsidium accedit ex superna virtute. Etenim benignissimus Dominus et errantes gratia sua excitat atque adjuvat, ut ad agnitionem veritatis venire possint; et eos, quos de tenebris transtulit in admirabile lumen suum, in hoc eodem lumine ut perseverent, gratia sua confirmat, non deserens, nisi deseratur. Quo circa minime par est conditio eorum, qui per coeleste fidei donum catholicae veritati adhaeserunt, atque eorum, qui ducti opinionibus humanis, falsam religionem sectantur; illi enim, qui fidem sub Ecclesiae magisterio susceperunt; nullam unquam habere possunt justam causam mutandi, aut in dubium fidem eamdem revocandi. Quae cum ita sint, gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, tantam ne negligamus salutem, sed aspicientes in auctorem fidei et consumatorem Jesum, teneamus spei nostrae confessionem indeclinabilem.

(Dokończenie nastąpi.)

---

11) 2 Petr., I, 19

12) Syn. Araus. II, can. 7.

13) Is., XI, 12.

KORESPONDENCYE.

(X) **Rzym** *29 kwietnia.*

W wielką Sobotę przyjmował Ojciec św. przeszło 3 tysiące osób. Rzezko wszedł do sali, a stanąwszy w środku przemówił mniéj więcéj w te słowa: „Nim wam dam błogosławieństwo, po któreście przybyli, kilka choć słów dla dobra duszy powiem. W przeciągu tego tygodnia wielkiego rozpamiętywaliśmy tajemnice Męki Zbawiciela. Kiedy na *Golgocie* przybity był na krzyżu, powiedział ostatnie słowo, godne Syna bożego i Ustanowiciela religii katolickiéj, a które zostało w méj duszy: *Consummatum est.* Dopełniło się, co wymyśliła złość, niewdzięczność i świętokradztwo ludzi. Dopełniła się i tajemnica miłości, tajemnica Syna bożego, który umiera jedynie dla zbawienia ludzi i otworzenia im nieba.

„Dopełniło się, co przepowiedzieli o nim Prorocy: *Foderunt pedes meos et manus meas et dinumeraverunt omnia ossa mea.* Przebito ręce moje i nogi moje, i wbili gwoździe w ręce i nogi moje.

„*Consummatum est.* Ale gdy my staniem kiedyś wobec ostatniéj godziny życia; wy matki i ojcowie rodzin będziecież mogli powiedzieć: *Consummatum est?* A ja, czy dopełniłem wielkich obowiązków Namiestnika Chrystusowego? Czym uczynił wszystko, co było można, żeby oprzeć się nieprzyjaciołom Kościoła, świętéj Stolicy, społeczeństwa, moralności i prawdy? Nie wiém; ale ufam w nieskończone miłosierdzie boże, ufam, że słyszę wołającego Piotra świętego: „Pójdź, przyjdź.“ W ostatniéj téj chwili będziecież Ojcowie, Matki mogli powiedzieć: *Consummatum est.*

„Czyniliścież wszystko, co było konieczne, żeby dziatki swe wychować w uczuciach pobożności? Kiedy ich rozum począł się rozwijać, czyście brali ich rączkę prawą i znaczyli nią krzyż na czole, piersiach i ramionach, mówiąc: Oto znak zbawienia i odkupienia?

„Czyście im dawali przykład nietylko słowy, lecz i przykładem, będąc prawdziwymi katolikami, katolikami praktykującymi.

„Pan Jezus skłoniwszy głowę, oddał ducha. Oto znak ostatni, pouczający nas, że trzeba skłonić głowę, żeby z większą ufnością oddać duszę w ręce Ojca przedwiecznego.

„Ach! moje dzieci, trzeba unikać pychy, próżności. Najśw. Panna uczy nas tego w swém *Magnificat: „Humiliavit superbos et exaltavit humiles.“* Ach! pycha to grzech tego wieku. Każdy np. chce się mięszać do spraw Kościoła, ale nie chce oddawać posłuszeństwa ni Bogu, ni Kościołowi, ni Namiestnikowi Chrystusowemu. To pycha, próżność, duma! A przecież *humilia respexit Deus,* na pokorne wejrzał Pan Bóg. Trzeba zawsze być z Bogiem w pokorze skromności, aby dawać przykład dobry Ojca, Matki, ażeby dopełnić obowiązków względem rodziny społeczeństwa. W ten sposób staniem się przyjaciołmi Boga. Niech was błogosławi Ojciec, Syn i Duch św., a to błogosławieństwo niech wam będzie pociechą w życiu, ulgą w godzinie śmierci, pomocą do przyjścia do nieba.“

Benedictio Dei omnipotentis.

Głośnemi okrzyki: „Niech żyje Papież nieomylny" zgromadzeni pożegnali odchodzącego Ojca św. wśród ścisku wiernych tłoczących się, żeby módz krój szaty jego dotknąć.

Podobno 12 tysięcy żądało u Msgr. *Ricci* audyencyi u Ojca św. Któryż monarcha tyle do siebie pociąga dusze!

We Wtorek mieli duchowni nasi audyencyą u Ojca św. Przyłączyli się do nich księża z Prus i kanonik Skrzyński z Przemyskiego. Ks. Prymas klęczących w półkole przedstawił i polecił Ojcu św. Ten bardzo łaskawym się okazał dla wszystkich tych, którzy wychowaniu się poświęcają, osobliwie zachęcał, jak ks. subregensa Andrzejewicza, ks. Dalkowskiego, i z Prus ks. Ograbiszewskiego i ks. Rabcę, profesorów przy seminaryum mniejszym w Pelplinie. Ks. Ograbiszewski, współredaktor Pielgrzyma, ofiarował zebrane od biednego ludu pruskiego 1000 franków wraz z adresem, ks. Dziekan Pestrych 160 talarów w złocie od duchowieństwa swego dekanatu. Ojciec św. pobłogosławił im wszystkim koronki, krzyżyki, medale, których najwięcéj ks. Łukaszewicz przywiózł. Ks. regens *Likowski* przyłączył się, żeby podziękować Ojcu św. za udzielenie mu godności Prałata domowego. Wszyscy oczarowani byli i głęboko wzruszeni dobrocią Ojca św. i tą prawie poufałością, z jaką do nich przemawiał. Udzielił im uroczyste błogosławieństwo w życiu i śmierci, dla nich i dla rodziców, przyjaciół, parafian, młodzieży. —

Zaraz po audyencyi miał wyjechać ksiądz Łukaszewicz.

Ks. kanonik Jarosz i ks. dziekan Pestrych wyruszyli jeszcze do Neapolu. Księża z Prus jutro wyjeżdżają do Neapolu i ztamtąd na Loreto, Ankonę i Monachium wracają do kraju. Reszta już to 4go, już 5 maja wyjeżdża. Zostaje sam ks. Prymas wraz z kapelanem Mgr. *Maryańskim.*

Przepomniałem nadmienić w przeszłym liście o *girandoli*, czyli sztucznych ogniach, które w tym roku dawano na *Pincio.* Cały plac *del Popolo* napchany był ludem. W głębi jego ustawiono loże dla biskupów, dla których były przygotowane i lody i przekąska. Już to Włosi celują w przyrządzaniu sztucznych ogni. Ale tą razą tém wspanialéj się wszystko wydało, że głębsza myśl była w zamiarze. Przedstawiono świątynię, nową Jerozolimę, zstępującą z nieba wedle widzenia św. Jana. Anioł w gorze zawieszony wskazywał na promieniejące w blaskach niebieskie Syon Nie było tu zmiany kolorów; jeden tylko blask słoneczny przystał wiecznemu niebieskiemu Syonowi. Za to późniéj całe podnoże wysokie Pincium ze swymi posągami, krzewami i murami pysznie czarodziejsko zajaśniały w bengalskich ogniach.

O 3éj sesyi generalnéj, na któréj publikowano dekreta jakie zapadły co do pierwszego schematu, będziecie mieli więcéj w *Kronice.* Ja tylko wspomnę, że wrażenie było ogromne, gdy wszyscy biskupi jednozgodnie przez *placet* pochwalili wyroki soborowe. Ojciec św. natchniony nagle wstał i w improwizowanéj mowie zaczął: „O jak miło, bracia, jednego być zdania." Zakończył z wielkim naciskiem: „To więc odtąd wierzyć trzeba jako bozkie objawienie." Ojców Soboru 63 było nieobecnych; z tych 52 już było wyjechało do dyecezyi, innym w liczbie jedenastu przeszkodziła choroba, pomiędzy nimi biskup Strossmayer. Biskup Orleański był obecny. Wedle programu miały drzwi pozostać zamknięte w czasie publikowania uchwał Soboru; ale Ojciec św. wyraźnie polecił, żeby nie usuwano publiczności.

Z kardynałów umarł w Wielki Piątek kardynał Gonella, Arcybiskup z Viterbo i Toscanello.

Sprawa Armeńczyków jeszcze na długo zdaje się będzie nierozstrzygniona. Sprawa Unii z Rzymem zyskała świeżo męczennika w osobie *Czomar Arulina,* zamordowanego przez Sakal-Oglana. *Czomar* dał się był pociągnąć przez ruch schizmatycki, rozdmuchany przez *Ignatiewa,* rosyjskiego ambasadora, a rozżarzony przez nierozsądną politykę hr. Daru i jego ambasadora p. Bourée. Gdy na wezwanie Msgr. *Pluym* wrócił do obowiązku, zapadł nań wyrok śmierci u Anti Hassunistów, którego *Oglan* dopełnił. Lud oburzony szlachetnie chciał męczennika swego, jak go nazywa głośno, pochować w kościele św. Jana Chryzostoma, tymczasowo oddanego schizmatyckim Antihassunistom przez Ali paszę. Szczęściem udało się Mgr. *Arkelkan* uśmierzyć ich, przez co zapobiegł strasznemu rozlewowi krwi.

Na Wschodzie ogromne wrażenie sprawił cud w Damaszku. Kilku Arabów, zwątpiwszy o prawdziwości swéj religii, poczęli prosić Boga o wskazanie im prawdy. Gdy tak z wielką żarliwością się modlili, ukazał się im potrzykroć Pan Jezus w wielkiéj chwale, powiadając im: „jam jest Prawda, któréj szukacie."

Za trzecią razą, gdy się pytali: „Panie, co mamy czynić", kazał im iść do pewnego domu, którego oznaczył numer i ulicę. Przyszedłszy tam, znaleźli kapłana katolickiego, który ich nauczył wiary i ochrzcił. Arabowie drudzy oskarżyli ich przed *Kadym;* świeżo ochrzceni chrześcianie wrzuceni do turmy, okuci w żelaza. Ależ, o cudo! Anioł pański zdjął im okowy i wywiódł ich wolnych. Wrzucono ich powtórnie; ten sam cud się powtórzył. Gdy za trzecią razą nałożono im dyby na szyję, ręce i nogi, Anioł uwolnił ich znowu i to wobec straży, i kazał im wyjść. Zapytali go, czy im wolno pozostać, gdy dostali pozwolenie, pozostali. Cud ten przeraził Muzułman; wysłali jednego z nowochrzconych chrześcian do Carogrodu, zkąd go odesłano do domu wolnym. Wielu w skutek tego cudu się nawróciło. Jest to fakt pewny, bo o nim dokładna i pewna wiadomość przyszła do Rzymu. Wielki Bóg i miłosierny dla dusz prawdziwie go szukających. Czy nie wschodzi snadź nad Wschodem, kolebką wiary naszéj dawne światło wiary, które było zamierzchło w tysiącznych herezyach, a nareszcie w schizmie. Dziwne zdarzenie: bracia Lemanowie wnoszą postulat o wezwanie Żydów do nawrócenia się; a tu Pan Bóg jak Pawła św. w Damaszku, sam osobiście woła pogan, Arabów, w temże mieście!

Na Sobór wniesiono też postulat, żeby w Pozdrowieniu Anielskiem za przykładem Soboru efezkiego, który przydał słowa: „święta Marya módl się za nami grzesznymi teraz i w godzinę śmierci", teraz dodać

bezpośrednio po „święta Marya“ jeszcze słowa: „Dziewico bez zmazy.“ Opowiadają także, że Ojciec św. sam chce zaproponować, a Biskupi chętnie przystaną, ażeby Polskę w zaborze moskiewskim ogłosić w stanie missyi, tak żeby posełano tam Biskupów i księży cudzoziemców jak do Chin i Indyi. Ks. Jarmoliński, o którym pisałem, że miał iść do Chin, już teraz przyjęty na misyi do Indyi do Patnah. Proszą Biskupi Papieża, żeby teraz najpierw wniesiono schemat o nieomylności, żeby czém prędzéj ukoiła się wzburzona agitacyami opinia publiczna. Broszury najświeższe niemieckich Biskupów nie osłabią w niczém przekonania Ojców. Biskup Hefele sam siebie zbija teraz w tém, co powiedział o Honoryuszu niegdyś w swéj historyi Soborów. Kardynał Rauscher rzecz swą zamyka, przepowiadając, że jak wzmożenie się zbyteczne władzy papiezkiéj świeckiéj skończyło się tym głębszym jéj upadkiem, podobnież stać się może i z duchowną władzą, jeżeli przez dogmat o nieomylności zbytecznie się wzmoże. Smutny to koniec: bo już tu dopatrzeć trudno wiary w nieomylne obietnice Chrystusowe. Inna, podobna kardynała Schwarzenberga broszura przyznaje: że Papieżowi *plenitudo potestatis*, pełność władzy powierzona; ale nie *omnimoda plenitudo,* ale nie całkowita pełność. Takie dystynkcye zbyt subtelne, są zgoła niezrozumiałe. Biskupa Kettelera broszura ze Szwajcaryi nadesłana, utknęła na 15 dni na poczcie. Jeden tylko *Hefele* się podpisał.

U św. Jana lateraneńskiego odbyło się w drugie święto uroczyste nabożeństwo w rocznicę urodzin Napoleona III., który jest kanonikiem téj kapituły. Cesarza reprezentował poseł *Banneville,* którego też kadzono i dano mu *pax*. Obecni byli kardynałowie Antonelli, Mathieu, Bonnechose, Pietro, Donnet i Bonaparte, jako też cały episkopat francuzki *Memorandum hr. Daru* ukazało się znów w *Augsburgerce:* widocznie liberalni katolicy, których ono było dziełem, straciwszy sposób wpłynięcia przez nie na Stolicę apostolską, chcą przynajmniéj wpłynąć niém jeszcze na opinią, podburzyć ją jeszcze więcéj.

Co *Dziennik poznański* podał z gazet o abdykacyi Papieża i wyniesieniu tego Jezuity, który układał schemat o nieomylności: jest śmieszną baśnią. Poczciwy O. Perrone schylony we dwoje, jakąż mu to godność przeznaczają nieprzyjaciele Kościoła w nagrodę jego pracy. Co podał o kardynale *Schwarzenbergu,* to widocznie powstało z zaaplikowania wydarzenia z biskupem Strossmayerem do kardynała Schwarzenberga.

Dziennik wyjął z *Tagblatt* wiadomość, którą też *Nord-Est* była już umieściła, że *Msgr. Wolański* przeznaczony na nowo utworzyć się mającą nuncyaturę w *Berlinie*. Wszystko to zmyślenie. Nawetby on nie mógł być nuncyuszem, bo nie jest w wydziale politycznym, lecz w cywilnym jako referent kongregacyi Indeksu; nadto choćby i przeszedł do politycznego, już dla tego samego, że jest poddanym pruskim, nie mógłby zostać nuncyuszem w Berlinie. Wyjeżdża on teraz do Ems dla poratowania zdrowia.

Teologia Pasterska katolicka

ks. prof. Józefa Krukowskiego. Przemyśl 1869.

Tom 1 i 2.

Część II. Teologii pasterskiéj

zawiera naukę opowiadania słowa bożego opartą na podaniach i wzorach Pisma św. Ojców Kościoła, poważnych pisarzy i najcelniejszych kaznodziejów polskich.

Najprzód autor określa teoryę czyli naukę kaznodziejstwa jako zbiór zasad i reguł należytego opowiadania słowa bożego, następnie cel onegoż, którym duchowne zbudowanie czyli zaszczepienie i umocnienie wiary, ożywienie nadziei i zachęcenie do czynnéj miłości, t. j. do pobożnego życia dla osiągnienia wiecznego zbawienia.

Potrzeba i ważność urzędu kaznodziejskiego i ścisły w téj mierze obowiązek plebanów, niemniéj pożytki i skuteczność opowiadania słowa bożego w §§ odpowiednich jasno i przekonywająco są wyłożone. — Doskonale daléj opisany stósunek wymowy do retoryki i krasomówstwa, i tychże do kaznodziejstwa. Podnieść tu muszę uwagę autora, że kaznodziejstwo posługuje się wymową i kocha się w talentach, ale się obchodzi i bez nich, zwłaszcza, że u nas prawie każdy kapłan jest kaznodzieją z urzędu, a talent wymowy nadzwyczaj rzadki. Ale Chrystus posłał mnie Ewanielią przepowiadać, nie w mądrości słowa, aby się nie stał próżnym krzyż Chrystusów. 1 Kor. 1, 17. Nie należy przeto teoryi przeceniać, ani do ścisłych zaliczać nauk, wszelako w połączeniu z praktyką podniesie mierne talenta, pokieruje większemi, aby się nie zbłąkały i z drogi utartéj nie zeszły, wreszcie udoskonali smak kaznodziejski, który jest duszą wymowy i częstokroć wiele reguł zastępuje.

Z rozdziału o *przymiotach kaznodziei,* sądzę, wystarczy wymienić przymioty te, któremi są: 1) posłannictwo, 2) zamiar czysty, 3) nauka, 4) czystość obyczajów, 5) duch modlitwy; aby rozumieć czym w przekonaniu autora winien być kaznodzieja katolickim.

Rozdział II. obejmuje przedmiot kaznodziejstwa. Pilnéj czytelnika uwadze polecić tu nakazuje sumienie § 19 wyłuszczający przedmioty, które w naukach kościelnych pomijać należy, niebaczność albowiem pod tym względem św. religii i Kościołowi naszemu niepoślednie wyrządziła szkody.

Rozdziału III. przedmiotem jest teorya kaznodziejstwa wybornie i obszernie, a co więcéj zajmująco wyłożona. Odsyłając czytelnika do saméj książki, z któréj wiele pouczającego i ciekawego się dowie, ograniczę się na kilku uwagach. — Rozprawiając o środkach ułatwiających zrozumienie nauk pasterskich, zalicza słusznie do nich autor w § 26 przypowieści i według mnie niestósownie bajki. Określenie przypowieści mogłoby być zwięźlejsze, mianowicie przypowieść jest przytoczenie w nauce czynu mającego bez względu na to, czy się istotnie wydarzył lub nie, wielkie prawdopodobieństwo. Co do bajki charakterystyczna jéj różnica od przypowieści nie w tém, że miasto osób w niéj działają zwierzęta lub rzeczy nieżywotne, lecz we widocznem nieprawdopodobieństwie. Bajka jest tedy przy-

kład zmyślony, choćby przytaczał osoby działające, zmyślony, boć każdy rozumie, że wydarzyć się nie mógł; a przypowieść przykładem wymyślonym, boć się zdarzyć mógł. Oświadczyłbym się również za tém, aby autor bajki z nauk kościelnych całkiém wykluczył, zwłaszcza, iż namieniony ustęp I. Kor. 12, 15—21 wcale nie jest bajką, lecz przyrównaniem dla lepszego objaśnienia poprzedzającéj nauki, mieszczącém w sobie zarazem łatwo zrozumiały i przekonywający dowód.

Nagłówek § 29 zmieniłbym w ten sposób: Nauka pasterska powinna być przekonywającą, zaczém dowodami popartą. To zaś, iż wyrażałby całą w § tym zawartą myśl, zwłaszcza, jeżeliby autor początek następnego § aż do słów: „rozumną służbę waszą“ z nim w jedną był połączył całość, czém też jest rzeczywiście, podczas kiedy obecny podział §§ razi i autora zniewolił do powtórzenia dla § 30 innemi słowy napisu § 29. Po takiém zlaniu i stósowném przerobieniu § 29 będzie zaokrągloną całością, a § 30 nagłówek będzie: Wstępne uwagi o dowodach i o ich rodzajach. Nadmieniam przytém, że przymiotniki *mocna, dzielna* o nauce użyte są niezrozumiałe i niewłaściwe, boć przeciwne duchowi języka. W końcowym ustępie § 43 O zabobonach uwagi: Nie poczyńcie za prędko i nierozważnie wyrazy, nie powstawać n. p. na noszenie różańców, koronek etc. jeżeli mają objaśnić, coby było nierozważném poczynaniem, bardzo nieszczęśliwie są umieszczone, gdyż możnaby mniemać, że noszenie różańców należy także do zabobonów, czego twierdzić niesposób.

§ 45 nagłówek z powodów przy § 29 przywiedzionych powinienby brzmieć: „Nauka pasterska powinna przemawiać do serca słuchacza, zaczém zajmować, budzić uczucia i skłaniać wolę.“ Teraźniejszy napis nie odpowiada treści, gdyż wpływ jest rzeczą dokonaną, a tu chodzi dopiero o dokonanie, a zatém jeżeli zmiana przez mnie podana nie znalazłaby uznania, to koniecznie miasto wpływ położyć trzeba: Wpływanie kaznodziei na umysł i serce słuchacza.

Nagłówek § 47 przedmiotowi odpowiednio zmienić wypada: które i jakim sposobem w słuchaczu wzbudzać uczucia. Wyrażenie w nim obecnie umieszczone: „Wybór stósownych uczuć“ sprzeczne jest ze zamiarem, aby bowiem wybierać, pewna mnogość istnieć musi, podczas gdy autorowi widocznie o to chodzi, aby uczucia wywoływać, rozniecać. Ztąd też pierwszy § okres w następnym § powtórzony, jest tutaj zbyteczny, a § ten zacząćby należało od słów: Przedmioty religijne według usposobienia słuchaczów i przedstawienia samychże przedmiotów rozmaite rozbudzać mogą uczucia, np. Nauka o Bogu etc.

§ 48 ma napis: *Gust religijny u słuchaczów — u kaznodziei.* Zda mi się, iż byłoby stósowniéj i poprawniéj: *Smak*, a może lepiéj jeszcze: *Względ na formę nauk słuchaczowi do smaku przypadającą lub bardziéj podobającą się.* Wyznaję bowiem, że wyrażenie: gust i smak religijny jest dla mnie ciemne i wstrętne, słowem niesmaczne. Zauważyć też muszę, że rzeczowniki *interesowność* i *tkliwość* w pierwszym tego § okresie zgoła inne od zamierzonego w języku naszym mają znaczenie. Powiedziałbym tedy: Jak popularność nauki zależy od pojętności tak, aby mniéj lub więcéj zajmowała, zawisła od formy bardziéj słuchaczowi podobającéj się, rzecby można od smaku jego. Stósownie też do tego należałoby § ten aż do ustępu o guście czyli upodobaniach teraźniejszego wieku przerobić.

W § 51 ustęp: kaznodzieja przeto powinien mieć względ i t. d., jest niejasny i po polsku niedokładny. Niedogodności te upadną skoro powiemy: Kaznodzieja powinien przeto rozważyć i wiedzieć: 1) do których przedewszystkiém cnót i obowiązków nakłaniać lub od których występków najlepiéj słuchacza odwodzić, 2) jakim sposobem najsnadniéj tego dopnie, 3) jakiemi wymówkami zwykła uniewinniać się i od wykonania prawa bożego wzbraniać się miłość własna, a to końcem skutecznego tychże usunięcia, 4) usiłować naukę odpowiednio powyższym warunkom ułożoną, stósownie i zgodnie z przedmiotem oddać czyli wygłosić.

Na zakończenie obszernego działu, o którym tutaj mowa, jeszcze kilka uwag krótkich. Nagłówki §§ 63 i 64 nie są w zgodzie z duchem języka polskiego i ztąd zgoła niezrozumiałe. Pierwszy należy zmienić: Względ kaznodziei na własną osobę, a drugi: Zastósowanie nauki do potrzeb i usposobienia słuchacza.

Nadto w § 64 pojedyńcze ustępy niewłaściwie są położone, wyliczone bowiem na początku § przymioty nauk najoczywiściéj nie tutaj, lecz na końcu § umieszczone być powinny. Pozwolę sobie jeszcze zauważyć, że wyrazy: *życiowa, dzielna, pojedyńcza,* jako przymioty nauk niestósownie są użyte. Życiowa, to słowo zgoła nieznane i wcale nie jest jednoznaczące z praktyczną, dzielny jest własnością osoby, nigdy rzeczy, pojedyńczą nazywa się rzecz niezłożona. Cały dział: Homiletyka, wybornie jest wypracowany i czyta się gładko i z prawdziwą przyjemnością. Nad pierwszemi dwoma rozdziałami najsurowsza krytyka żadnéj nie zrobi ujemnéj uwagi, lecz pochwalić i zalecić je musi, chyba znajdzie, że orzeczenie, definicya homiletyki nie trzymała się należytego słów szyku i bez trudności to poprawi w ten sposób: Zasady i reguły wzorowego, publicznego nauczania dorosłych słowa bożego podaje homiletyka, tak nazwana od homilyi, tj. mowy do ludu zgromadzonego.

Rozdział III. O kazaniu dokładnie i zrozumiale wykłada odnośną teoryę.

W *rozdziale IV.* O przygotowaniu się do kazania pilniéj czytelnika uwadze polecić należy §§ 98, 99, 100, w którym autor przekonywająco wykazuje pożytki z trzymania się perykop od Kościoła naznaczonych i zbija zarzuty przeciwników. W § 111 najsłuszniéj oświadcza się autor przeciw mówieniu kazań z rękawa czyli bez jakiegobądź przygotowania i piętnuje to jako zuchwałość zarozumiałą u jednych, jako lenistwo, lekkomyślność tak grzeszną niewiadomość u innych, jak też lekceważeniem religii, obowiązku i słuchaczów. Ciekawy jest i pouczający szczegół o Oryginesie przytoczony. Godne też szczególnego wspomnienia co w §§ dalszych czytamy o kazaniach wypisanych z autorów, o czytaniu i mówieniu kazań z pamięci.

W *rozdziale V.* jest rzecz o stylu kaznodziejskim czyli wysłowieniu. Podnosząc autor zalety i potrzebę dobrego stylu i języka od obcych naleciałości wolnego,

słusznie uważa, że starać się o piękność stylu w kazaniu nietylko godzi się, ale i należy, byleby piękności stylu prawdy nie poświęcić, jak też rzetelnego wdzięku nie mięszać ze sztuczną kwiecistością i ze szumną napuszystością. Św. Salezy mówi: „Bóg takim kazaniom odmawia błogosławieństwa, gdy kaznodzieja chce się tylko wykwintnym popisać stylem.“ A św. Hieronim kaznodziei takich przyrównywa... kobietom zalotnym, które swym strojem starają się przypodobać mężczyznom, nie Bogu.“ Następuje dokładny wykład stylu kaznodziejskiego, poczém pilna zwrócona uwaga na przyzwoitość, ostrożność i oględność we wyrażeniu się szczególnie w materyach drażliwych i delikatnych. Cały rozdział ten pięknie i gruntownie wypracowany nietylko młodym, ale niemniéj i starszym kaznodziejom zwłaszcza do pewnych zwrotów włożonym, niepoślednie przyniesie korzyści.

Rozdział IV. O deklamacyi i akcyi kaznodziejskiéj zawiera wszystko cokolwiek w téj mierze nauka i doświadczenie podają. Autor przy znamienitéj rzeczy znajomości ustrzegł się szczęśliwie pedanteryi, którą zwykle grzeszą niemieckie tym przedmiotem zajmujące się dzieła. Przepisy kościelne, które kaznodzieja zachować powinien przed, w czasie i po kazaniu w § 146 objęte są wielce pouczające, a nawet ciekawe, dla tego każdy winien je znać i nieochybnie z przyjemnością czytać je będzie.

(Ciąg dalszy nastąpi.)

— Podajemy ciąg dalszy okólnika ks. Piotrowicza:

Kłamstwo, znany wróg prawdy, w walce z nią nie może używać innych środków jak sobie właściwych tj. kłamstwa. To same czyni schyzma, nie będąc w możności prowadzenia z katolicyzmem moralnéj walki, bronią słowa i prawdziwéj nauki, ona w całém dziennikarstwie swego cesarstwa oświadczyła, że katolicyzm to bunt przeciw rządowi i szkoda narodu. I oto znowu z całym zapędem rzuciła się na nieszczęsną ofiarę, czego od dawna pragnęła. Powstanie na Litwie w 1863 r. trwało zaledwie 3—4 miesięcy, a prześladowanie katolicyzmu trwa już ósmy rok. Ósmy już rok jak schyzma zapuściła w nieszczęsną ofiarę ostre swe pazury i rzuca skrwawioną po obszarach swego państwa, nasłuchując, czy jeszcze oddycha. Kogóż to prześladują? Powstańców. Tych dawno nie ma. Spokojnych mieszkańców, winnych o tyle tylko, że są katolikami, i że schyzma szuka przyczepki jak wilk co narzekał na barana, że mąci mu wodę.

W 1863 r. w miesiącu maju powstanie było już ukończone. Narbut zabity, Sierakowski raniony i wzięty do niewoli; inne drobne oddziały rozproszone. Nagle zjawia się Murawiew, dostojny wyznawca a zarazem główny apostół schizmy na Litwie, jedném słowem chciwe krwi zwierzę. On przybył nie uśmierzać powstanie, gdyż takowe istotnie już nie istniało, ale pod nazwą ruszczenia kraju, wytępić do szczętu św. katolicką wiarę. Apostół ten w pierwszym kroku wykazał swoje piekielne posłannictwo. Pierwszą ofiarą, na którą się rzucił, był ks. Stanisław Iszora, wikary żołudzkiego parafialnego kościoła, którego przywiązał do słupa i zabił, za to tylko, iż ksiądz ten przymuszony przez powstańców przeczytał manifest t. z. rządu narodowego, a potém się stawił do powiatowego miasta Lidy i oddał się w ręce władzy. Drugą ofiarą także był ksiądz Ziemacki, proboszcz parafii wywiórskiéj, starzec znany wszystkim ze swego bojaźliwego usposobienia. Tenże przyciśnięty przez zbrojnych powstańców także przeczytał ten sam manifest i za to zabity. Tak Murawiew rozpoczął swoje dzieło, tak je i skończył. Zabijać niewinnych, wysyłać na zasadzie często kłamliwych denuncyacyi, burzyć kościoły, rozpędzać bez wyjątku wszystkich mnichów i mniszki, jedném słowem tępić św. rzymsko-katolicką wiarę, to było jego zadaniem. Dla prędszego skutku piekielnego swego zamysłu, Murawiew wysłał wileńskiego biskupa Krasińskiego, a sam trzymając w ręku kule i powrozy, zaczął rządzić Kościołem. Żeby okazać swą mniemaną sprawiedliwość, prześladując tysiące niewinnych księży, wybrał on jednego znanego z niezbyt pięknego charakteru i osypawszy go krzyżami, wprowadził do wileńskiéj rzymsko-katolickiéj kapituły, nie pytając się ani woli Biskupa, ani nawet zgody kapituły. Ten pseudo-prałat widząc siebie opuszczonym w Kapitule jak parszywa owca, dobrał sobie dwóch jeszcze lepszych od siebie i przemocą naczelnika kraju wprowadził ich także do kapituły. Jak mówi łacińskie przysłowie: *omne trinum perfectum.* Trzéj rządowi prałaci w rzymsko-katolickim Kościele zostawieni nam byli przez Murawiewa jako początek słabości, mającéj z czasem zepsuć całe ciało, na co istotnie teraz ze łzami patrzymy.

Prześladując pasterzy Murawiew niemniéj okrutnie postępował ze wszystkimi naszymi współwyznawcami. Jak tylko kto katolik, chociażby był najuczciwszy i przywiązany do rządu jak pies do pana, traci miejsce i nigdzie go nie przyjmą. Katoliccy właściciele ziemi lub domów obłożeni kontrybucyami, różnemi podatkami, tak że skarb pożerając cały dochód z domów i ziemi pozbawia ich ostatniego kęsa powszedniego chleba. Patrząc na naszych współwyznawców, na ich przerażenie, nędzę, cierpienia, na ich nieraz męczeńską z głodu i tęsknoty śmierć, na nieszczęśliwe ich dzieci, które ledwie zacząwszy młodzieńcze życie, już cierpią ze swemi rodzicami za to tylko, że wyznają świętą rzymsko-katolicką wiarę, serce zżyma się z bólu i mimowolnie z głębi duszy wyrywa okrzyk: przeklęta schizma. Jeżeli takie ruszczenie dzieje się w niegdyś stołecznym grodzie Litwy, cóż mówić o powiatach, gdzie jeden wojenny naczelnik przed drugim, jeden sprawnik przed drugim sprawnikiem, stanowy przed stanowym, pośrednicy pokoju, sołtysi, żandarmi, jedném słowem wszyscy naczelnicy wyprzedzają się nawzajem w tak zwanem ruszczeniu kraju, byle tylko zwrócić na siebie uwagę wielkiego męża naczelnika kraju i dostać krzyż, nagrodę pieniężną, mieć prawo kupić skonfiskowany majątek wartości bodaj 100 tysięcy rubli nie mając ani kopiejki w kieszeni. Żyd pożyczy pieniędzy, a ja jemu las oddam, ot i nowy właściciel na ziemi litewskiéj.

Nieszczęsnym krajowcom tak oceniali majątki, że Rosyanie wziąwszy pieniądze od żyda na wyrąb kawałka lasu, tylko z tymi pieniędzmi stawali do licytacyi i kupowali cały majątek, do którego należał wspomniony las.

Cześć i sława jenerałowi Łabańcowowi, który nie kradł, ale w saméj rzeczy kupował; na jego sumienie nie padną łzy nieszczęsnych wdów i sierót. Kołodiejewy, Borejsze, Chowanscy, Angełorezy (?), Czertowy, Czortkowy, Kuliny, Niuziumowy, Batiuszki, Szestakowy, Pawłowy, nawet nie chrzceni Jakubowscy (tatar) i t. d. wszystko to apostołowie schizmy. Któż zdoła opisać wszystkie czynności takich działaczy? jakich oni używali środków, aby tylko wiernych sprowadzić z drogi prawdy?

W 1864 i 1865 latach byłem wysłany po całéj wileńskiéj gubernii dla słuchania spowiedzi żołnierzy podczas wielkiego postu; ztąd postępowanie władz wyżéj wspomnionych panów aż nadto dobrze mi znane. Nie mówię tu o czynnościach szerzących prawosławie w innych guberniach jak n. p. w Grodzieńskiéj, gdzie naczelnikiem gubernii był Skwarców, ale „cośmy widzieli i słyszeli, to opowiadamy.“ I tak n. p. Kołodiejew, były wojenny naczelnik powiatu Oszmiańskiego, od rana do wieczora pijany, przybył pewnego razu do miasta Oszmiany nie po to, aby tępić powstanie — bo tam go wcale nie bywało, — ale pierwszym jego czynem było zebrać wszystkich duchownych rzymsko-katolickiego wyznania Oszmiańskiego powiatu. Zwrócił się on do nich z następującemi słowami: Księża, ja tu przybyłem poprawić wasze obyczaje, jeżeli ja was nie zbawię to nikt wam nie pomoże. U niego w sąsiednim pokoju zawsze była butelka z przekąską i od czasu do czasu udawał się tam, trzymając czasami pięć i więcéj godzin stojących księży, pomiędzy którémi bywali starcy 70letni. I tak do syta wyłajawszy duchownych słowami, w które język rosyjski tak bogaty, jednych odprawia do domów, drugich aresztuje z wiadomych jemu tylko powodów. Między innymi aresztował on Oszmiańskiego dziekana i wikarego oddając ich pod sąd wojenny. Kiedy ojciec pierwszego, sędziwy starzec, przybył do niego i utrzymywał, że syn nic nie zawinił, taką dostał odpowiedź: „Stary, twój syn zanadto rozumny, z oczów jego widać, że może być szkodliwy rządowi.“ Często zbierał oficerów, urzędników, żołnierzy, i w ich przytomności łajał duchownych słowami godnemi opiłego oratora.

Pewnego razu Kołodiejewowi przyszło na myśl zażartować sobie z księży. Wiadomo, że każdy proboszcz ma kawałek ziemi i zajmując się gospodarstwem, koniecznie potrzebuje żeńskiéj usługi. Otóż Kołodiejew pod najsurowszą odpowiedzialnością polecił w ten sam dzień stawić się wszystkim proboszczom z żeńską ich służbą. Oszmiański powiat w niektórych miejscach długi jest na piętnaście mil: a tak proboszcze mając jednego albo dwa konie musieli dla kobiet ze służby, dla starych bab będących w zakładach dobroczynnych, wynajmować podwody, zabierać żywność nie wiadomo na jak długo. Jedném słowem, polecono i zrobiono. Wiele dziesiątków podwód przybyło do Oszmiany; Kołodiejew uśmiechnął się, ciągle poprawiał wąsy podwoiwszy liczbę kieliszków. Trzymając wszystkich kilka dni w mieście, polecił służbie i woźnicom, hulać na rachunek proboszczów; a nakoniec zwoławszy wszystkich duchownych wraz z kobietami w obecności licznéj publiczności, urządził sobie scenę, którą opisywać, podobnie jak powtarzać słowa opiłego naczelnika, byłoby zanadto nieskromnie.

Duchowni prawosławnéj wiary, wychodząc po większéj części z chłopów, zlawszy się w nieruchomą duchowną kastę, nigdy nie mieli i mieć nie mogą szlachetnych uczuć; z zimną krwią przyjmują od swoich dzieci i od swoich blizkich nietylko łajanie, ale nawet kułaki i bizuny. Duchowieństwo zaś nasze po największéj części ze szlachty, są duchownymi z powołania, jakże musiało cierpieć od zwierzęcego obejścia się takich naczelników. Ostatnie słowa Kołodiejewa, który za męztwo przeciw katolicyzmowi z pułkownika postąpił na jenerała, ostatnie zatém słowa jego wyrzeczone na rynku w miasteczku Krewe do tamtejszego proboszcza księdza Rowbickiego i jego wikarego księdza Łodzia w r. 1865, były następujące: „Księża, bierzcie kije, idźcie do Rzymu, dla was nie ma miejsca na rosyjskiéj ziemi. Chociażby anioła zrobili tu naczelnikiem kraju, dla was wszyscy tu będą Murawiewami.“ Przepowiednie jego spełniły się co do joty. Kiedy po Murawiewie nastąpił Kaufmann, schizma jawnie zaczęła dusić katolicyzm, tak prawie, że jak mówią, naczelnik kraju dał się słyszeć: każ durniowi się modlić, to łeb mu pęknie. Podczas jego rządów nie przeszedł tydzień, w którymby nie skonfiskowano jednego kościoła, w którymby parafian przy pomocy kozackich pletni, żandarmskich kułaków, wódki i podobnych sposobów nie starano się obracać na prawosławie. Jaka wiara, takie środki!

(C. d. n.)

Sprawa z Dziennikiem poznańskim i z kapłanem z prowincyi.

(X) **Rzym** *27 kwietnia.*

Czytaliśmy tu „*odpowiedź* kapłana z prowincyi *na polemikę* ustawiczną *Tygodnika katol.* z *Dziennikiem pozn.*; i doprawdy „ckliwość wywołały“ te jego bezustanne oświadczenia czci dla *Tygodnia* i dla jego Redaktora „nauki i zasługi“, obok twardych słów, że „polemika jego niegodna pióra i serca kapłana, rodaka“, że jest „gadaniną“, że jest „walką z donkiszotowemi wiatrakami“; a często wyraz politowania wywołała podobna „„odpowiedź *na polemikę*““ Tygodnikową, (która zresztą dla „kapłana z prowincyi“ wcale nie była postawionym zapytaniem!) odpowiedź co miała być „reprezentantem zbiorowéj woli duchowieństwa wielkopolskiego“, a choćby i części jego, téj, która jest „*ludźmi dobréj woli.*“

Przeciwnik „polemiki *ustawicznéj Tygodnika*“ podobno nie wie i nie czuje, że takie oświadczenia czułości są w polemice nie dozwolone; bo wyglądają na to, jakby kto chciał w uścisku rzekomo bratnim tém cięższy raz wymierzyć. Chce „kapłan z prowincyi“ walczyć? niechże to czyni, czy z odsłonioną, czy spuszczoną przyłbicą, niech bije; ale niech — nie całuje!

Przeciwnik „polemiki *ustawicznéj Tygodnika*“ wylicza mu środki zwykle przez niego używane w polemizowaniu z *Dziennikiem poznańskim*, a które „niegodną bronią mieni“. Ma nią być „ustawiczne *domyślanie się złéj intencyi* w artykułach dziennikowych wtenczas, kiedy do tego nie masz słusznéj i uzasadnionéj przyczyny.“ Niezawodnie, że nie trzeba się domyślać złego zamierzenia, „kiedy do tego nie ma słusznéj i uzasadnionéj przyczyny“: na to zgoda. Ale czy takiéj „słu-

snéj i uzasadnionéj przyczyny“ nie miał *Tygodnik:* w tém sęk, w tém cała kwestya. *Dziennik* będzie twierdził, że nie; *Tygodnik*, że tak: „kapłan z prowincyi“ powinienby był tedy rozpatrzyć się w dokumentach sprawy, i potém dopiero wyrokować, a wyrok swój uzasadnić prawnie, logicznie: gołosłowne twierdzenie jego cóż ma za wartość? wszakże *quod gratis asseritur, gratis negatur*.

Tygodnik twierdzi, że miał „słuszne i uzasadnione przyczyny domyślania się złéj intencyi.“ Taką mogła mu być już ta zasada prawa *„qui semel est malus, semper praesumitur esse malus*; zasada najsłuszniejsza, bo poprawa jest faktem, a faktu się dowodzi; jeśli tedy dowiedzionego faktu poprawy nie ma, pozostaje prezumpcya dawnéj złości. Zasada ta stósuje się do *Dziennika*; bo był zły, bardzo zły, bardzo wrogi Papieztwu, Kościołowi katolickiemu rzymskiemu, który mu się zawsze podoba zwać *ultramontanizmem*: poprawy dotychczas nie ma, nawrócenia zasadniczego nie ma; jest jedynie powstrzymanie gwałtownych wybuchów. Że się *Dziennik* „wstrzymuje od występowania przeciw institucyom Kościoła katolickiego i biskupom“, w tém nie nawrócenie się jego do zasad katolickich zasad, lecz rachuba, polityka, jak to sam jawnie wypowiedział w słowach, którymi poprzedził p. Paszkowskiego list, niewiem czy więcéj śmieszny, i niedorzeczny, czy więcéj bluźnierczy przeciw Papieztwu i Kościołowi rzymskiemu. Czy „kapłan z prowincyi“ nie czytał, albo nie rozumiał listu p. Paszkowskiego i słów *Dziennika*? albo czy (rzecz straszna!) jego zdania podziela? błędu w nich nie widzi? Bo jakżeż mógłby karcić *ks. Wolińskiego*, że „niepotrzebnie przypomina czytelnikom dawniejsze błędy *Dziennika pozn.*, których dziś to pismo *popełniać nie chce* i *starannie się ich wystrzega*“?!...

Błąd *Dziennika* owszem nietylko bardzo dobrowolny, ale *uporny*; bo kiedy umieścił list p. Paszkowskiego przeciw korespondentowi Soborowemu czemuż nie zamieścił i odpowiedzi? *Tygodnik* twierdzi, że miał „słuszne i uzasadnione przyczyny domyślania się złéj intencyi“: a nie tylko twierdził, lecz i dowiódł. Czy *Dziennik* choćby pokusił się wykazać, że nie były „słuszne i uzasadnione te przyczyny“? Nie: jak wyrostek, pustoty pelen, wyśmiał się, że tyle sobie z nim *Tygodnik* zadał pracy, żeby go o niesłuszność przekonać; zawyrokował, że nie warto odpowiadać, i — basta: *Tygodnik* pobity! Jak łatwe zwycięztwa odnosi ten *Dziennik*! Jak Herkules, ani się zapoci, zmógłszy przeciwnika: z pewnością apoteoza go czeka! Zresztą nic mu to nie wadzi, że ktoś z ubocza widzi jego lisie kominki, i jak zmyka, a ślady ucieczki troskliwie zaciera.

„Niegodną bronią“ mieni — „to rozpisywanie się z jakiemś uczuciem rozkoszy o usterkach drobniejszych *Dziennika*, które prawda rażą, ale przecież znowu na tak wielką nie zasługują uwagę“. „Kapłan z prowincyi“ znać wieszczy psycholog, że wie o „uczuciu rozkoszy“ Redaktora *Tygodnika* „w rozpisywaniu się o usterkach *Dziennika*“. *Tygodnik* zwykle na grubą rybę ość rzuca; „facecyjki“ *Dziennika* zaś puszcza mimo; choć i te „„zaznaczyć““, że użyję wyrazu dziennikowego, niekiedy wypada, żeby mieć miarę, jaki w nim duch jeszcze pokutuje. „Kapłan z prowincyi“ przyznaje, że one „rażą“; a więc, choć same „nie zasługują“ nie tylko „na tak wielką“, ale zgoła na żadną „uwagę“, jako „facecyjki“; to wypada na ich niedobrą myśl zwracać uwagę tym, którzy truciznę połknąwszy, potrzebują i lekarstwa. A że takie „rażące facecyjki“ mogą nieraz wiele szkody wyrządzić, tego pewno nam „kapłan z prowincyi“ nie zaprzeczy, boć będzie znał złe skutki słowa nieopatrznego.

Występowanie *Tygodnika* przeciw „rażącym facecyom“ *Dziennika* jest chyba wyjątkiem; regułą jest walka o rzeczy zasadnicze: czy tego prześ będzie autor „odpowiedzi na polemikę ustawiczną“? Prosimy tedy bardzo usilnie autora „odpowiedzi na polemikę“, żeby udowodnił, iż polemika *Tygodnika* jest nietylko czczą „gadaniną“, (a bynajmniéj nie „poważną i uzasadnioną polemiką“), lecz że jest nadto „walką przeciw wiatrakom donkiszotowym“, a więc walką przeciw urojonemu złemu w „„katolickim““ *Dzienniku*.

Namby się raczéj zdało, że rycerska odwaga autora „odpowiedzi na polemikę“ trochę donkiszotowego zarywa animuszu, iż pragnie „kruszyć kopije“ w obronie uciśnionéj niewinności — *Dziennika*, wcale się nie nadającego na Dulcyneę dla niego; że w jego całéj „odpowiedzi na polemikę“ logiki mało, a wiele słów, a więc to *gadanina*, tego właśnie w rozbiorze niniejszym dowodzimy.

„Niegodną bronią“ mieni autor „odpowiedzi na polemikę“ „wreszcie i to zaglądanie do prywatnego biura redakcyi i wyjawianie, co się tam dzieje“. *Dziennik* zarzucił *Tygodnikowi* zaglądanie do biura *Tygodnia* przeto, że wymienił p. Kulczyckiego; ależ biuro *Tygodnia*, to nie biuro *Dziennika*! A więc cofnij autorze „odpowiedzi na polemikę“ choć ten zarzut uczyniony polemice *Tygodnika*; boć jest już zupełnie bez sensu! Nie żąda się już, żebyś wiedział, iż *Dziennik* w tymże artykule, w którym zarzucał *Tygodnikowi* zaglądanie do biura *Tygodnia*, rozgłaszał nie dobrze podejrzane i wypatrzone tajemnice z biura *Tygodnika*: toć to tylko „facecye“ *Dziennikowe*, dla wielu wcale nawet nie „rażące“

Wszystkie trzy zarzuty, które autor „odpowiedzi na polemikę“ czyni *Tygodnikowi*, już wpierw uczynił samże *Dziennik*; i już na nie dostatecznie odpowiedział *Tygodnik*: nie czynim zarzutu autorowi „odpowiedzi na polemikę“, że się nie zdobył na coś własnego; ale mamy prawo żądać od „kapłana z prowincyi“ żeby *odpowiedział* sumiennie, bezstronnie, a więc żeby i to, co *Tygodnik* powiedział, uwzględnić raczył, nim się pokusił wyrokować o wartości jego polemiki.

Nie w tém jednem „kapłan z prowincyi“ zapożyczył pomysłów *Dziennika*: „kapłan z prowincyi“ widocznie bardzo pokrewny duchem *Dziennikowi*, bo i reszta jego zarzutów i wywodów wygląda na odegrzane argumenta *Dziennika* anno Domini 1867, jeśli się nie mylę, przywiedzione i już wtedy zbite i obalone. Podobneż *Dziennik* dawał nauki w onczas *Tygodnikowi*: żeby z nim nie polemizował, a natomiast pisał o *kościele polskim*, o *martyrologium na Litwie*, o *kościele unickim-ruskim*. Nowy od siebie daje „kapłan z prowincyi“ zarzut, że „całych kolumn, jak francuskie i niemieckie gazety, *Tygodnik* nie zapełnia streszczeniem najnow-

szych wypadków zaszłych w katolickim świecie". Jeżeli mu idzie o suchą formę kronikarską, w której tygodniki niemieckie podają streszczenie wypadków; to prawda, że jéj nie ma w *Tygodniku*; ale żeby nie podawał tego, co się ważniejszego dzieje w Kościele Katolickim, to trochę tak sobie na wiatr rzucone twierdzenie. O kościele ruskim-unickim i polskim w *Galicyi* nieskąpe wiadomości w *Tygodniku*. Z *Królestwa* są skąpsze, czego przyczynę nie trudno odgadnąć.

„*Tygodnik* o tak ważnych sprawach pisze", przyznaje „„kapłan z prowincyi""; ale nie tyle ilebyśmy sobie życzyli." Prosimy o podanie sposobu, żeby zadość uczynić temu życzeniu; a *Tygodnik* zapewne go nie odrzuci, byle nie był chimeryczny.

Stary téż to *Dziennika* zarzut, że *Redaktor Tygodnika* winienby nie polemizować z *Dziennikiem*, lecz „słodyczą ewangeliczną goić rany, jakie naszemu Kościołowi i narodowi zadają prawosławna schizma i racyonalizm przewrotny".

Niezawodnie mówi tu „kapłan z prowincyi" o zatruciu ducha narodowego przez schizmę i racyonalizm przewrotny; trudnoby tu było innego sensu się domacać. Lecz jeżeli istotnie schizma i racyonalizm protestancki zraniły duszę narodu, czy na to słodycz lekarstwem? Nie. Rany te już dawne, zastarzałe, zaropiałe, jątrzące się, więc trzeba je wycinać aż do zdrowego ciała. Zraniona dusza narodu przez protestantyzm już od bardzo dawna, takoż przez schizmę i racyonalizm polityczny narzucający się na pana Kościołowi, religii. Wszak wiadomo, że był już czas, iż prawie cały senat polski był dyssydencki, że dyssydentyzm rozbił jedność w narodzie, wyzuł z uczuć szlachetnych, doradzał wielekroć zdradę Ojczyzny w ręce wroga narodu, byle współwiercy, dyssydenta; wszak wiadomo, że pomysły o schizmie, oderwania się od Rzymu pokutowały nawet w głowach episkopatu, a nawet prymasa Uchańskiego; wszak wiadomo, że racyonalizm polityczny już za Kazimierza Jagiellończyka na pana w Kościele narzucił się w osobie króla, który przemocą przywłaszczył sobie mianowanie biskupów.

Rany to dawne, jątrzące się, tak że P. Bóg widocznie nie stósując się do recepty „kapłana z prowincyi", żeby „słodyczą goić rany", owszem pokrajał rozbolałe ciało narodu, żeby rany jątrzące się nie przeżarły zgnilizną ducha narodu; boć „zatruty duch narodu, to dopiero bólów ból".

W podziale kraju pomiędzy ościenne państwa jest niezawodnie nie sama kaźń karząca, ale i lecząca, boć „sanabiles fecit Deus nationes", „*Pan Bóg uczynił narody zdolnymi poprawy*".

Nie będziem na tem miejscu wykładać celów bożych co do Polski we względzie społecznym i politycznym, dość nam na względzie religijnym.

Otóż część Polski, która najwięcéj niedbalstwem zawiniła przeciw unii, téj „chłopskiéj wierze", jak ją tam do niedawna zwano, dostała się schizmatyckiemu państwu; część najwięcéj nowinkami zarażona i wypowiadająca rokosz rozumu przeciw wierze katolickiéj dostała się państwu, które jest do dziś tarczą i mieczem protestantyzmu, a zowie się „Vernunftstaat"; część, która reprezentowała politykę Polski, dopóki ta wogóle miała politykę, część, w któréj urósł w głowie Kazimierza Jagiellończyka pomysł opieki już wtedy bardzo liberalnego polskiego państwa nad Kościołem, dostała się państwu, które czy liberalizmem Cezaryzmu, czy demokracyą się rządzi, nigdy nie wypuszcza Kościoła ze szponów, a zawsze odgrywa rolę *zakrystyana*.

Widocznie Pan Bóg czém kto grzeszy, tém go karze; żeby cierpiąc złe od tego licha, które za coś dobrego i pięknego uważał, odraził się odeń całym sercem, a przywiązał się całém sercem do dawniéj wzgardzonego dobra.

Niestety, że dotąd żadna jeszcze część polska licha swego się nie pozbyła. W kongresówce piszą najbezecniéj przeciw Papieztwu; oczywista z najzupełniejszą swobodą, bo to na rękę schizmie; dotąd nie pokochali Kościoła rzymskiego; dotąd nie podają ręki dla podźwignienia unii; ba, aż do najnowszego czasu marzyli o „równouprawnieniu wyznań", co jednym z celów powstania wyznało stronnictwo rewolucyjne księży. W Galicyi liberalizm panoszący się, w zakrystyi narzucający się na opiekuna, dotąd rej wodzi; na hańbę polskiego katolickiego narodu, zawsze deputacya polska pospołu z liberałami wiedeńskimi. A w Poznańskiém duch protestancki, którym jest samodzielne badanie i wyrokowanie w sprawach religii, przesiąkł do szpiku kości; i ztądto nawet dzienniki uważają się za instancyą wyższą nad biskupa swego, nad Papieża, a może i nad Sobór.

Jeżeli takie licho tkwi i rozrania ciało Ojczyzny, cóż wypada katolickim pismom czynić: czy wykrywać i wykrawać złe w ciele narodowém, i mieć to sobie za zasługę przed Bogiem i narodem, czy „ewangeliczną słodyczą goić rany, które zadaje schizma i racyonalizm przewrotny"? Oczywista pierwszego trzymać się powinni. *Tygodnik* tedy spokojnym sumieniem może nadal zasady schizmatyckie i racyonalistyczne jakie szérzy *Dziennik*, tępić nożem krytyki ostréj, boć tępa nic nie wykraje.

Dziennik ciągle „„zakusy"" miewa, żeby na Władzę duchowną nacisk wywierać przez opinią publiczną, którą sam wytwarza; nieraz wprost wkracza w dziedzinę kościelnéj administracyi: stąd bardzo przykre starcia i rozdarcie w narodzie. Ot liberalizm narzucający się na zakrystyana!

Dziennik ma pociągi schizmatyckie. Bo czemuż przypisać to ciągłe mianowanie rzymskiego katolickiego Kościoła *ultramontańskim*? rzymskiéj dokryny ultramontanizmem? Bo czemuż przypisać zamieszczenie bezecnego artykułu *p. Paszkowskiego*, który mówi „o tajemnym, na naturze rzeczy opartym przymierzu despotyzmu Papieża nieomylnego z despotyzmem politycznym królów z bożéj łaski"?*); który ten „despotyzm

---

*) P. Paszkowski powołał się na świadectwo niepodejrzanego ultramontanina de *Maistr'a* w roz. V. ks. III. *du Pape*. Rozdział ten ma napis *Vie commune des Princes*. „*Aliance secrete*" de la religion et de la souverenité." Mówi tu, jak długi czas przecięciowo panują monarchowie; i zwraca na tajemniczy związek religii z długowiecznością monarchów, że im doskonalsza religia, tym dłużéj panują monarchowie; im gorsza, tym krócéj żyją monarchowie i trwają dynastye. Nic zresztą nadto ani wspomina de *Maistre*. Więc cały dowód P. Paszkowskiego schodzi na — wierutne fałszerstwo.

idący *usque ad absurdum* zowie absolutnem złém"? Któż inny, jak tylko skryty schizmatyk mógłby nie odepchnąć takiego pismaka, któryby mu się rozwodził nad tém, że Papieztwo to despotyzm, to niewola religijna nakładająca oraz niewolą polityczną na karki? że Papieztwo to *absurdum*? że Papieztwo to „absolutne złe"? A *Dziennik* zamieścił ten artykuł, żeby nie stracić współpracownika.

P. Paszkowski uważał sobie za niecześć pisywać do *Dziennika*, z którymby się nie zgadzał w zapatrywaniach: że pisuje, więc widać, że jest mu to ku czci, że *Dziennik* dzieli z nim zapatrywania. Ale jakaż cześć dla *Dziennika*, że p. Paszkowski w nim pisze, a najbardziéj, że napisał i zamieścił ten swój osławiony artykuł o despotyzmie ultramontanizmu? Mniejsza o cześć; ale znak to niechybny, jakim *Dziennik* tchnie duchem.

Dziennik wyznaje széroki liberalizm na polu społecznym i politycznym, który jak wiadomo urodził się z protestantyzmu i jest żywcem zastósowaną w życiu społeczném zasadą protestantyzmu religijnego. *Dziennik* wstrzymuje się od „występowania przeciw instytucyom kościelnym i biskupom" jedynie z polityki, że *naród jest za bardzo jeszcze katolicki*, i że to rozrywałoby jego jedność i umniejszało siłę. A więc tém samém wyznał siebie niekatolikiem; a że nawet schizmatyk szanuje instytucye kościelne i biskupów: więc protestancki to duch uczynił przez *Dziennik* to wyznanie; duch protestantyzmu, który wszystkie, nawet konieczne, od Chrystusa ustanowione formy zewnętrzne w Kościele obala, przeciw nim walczy.

Daremnie też „kapłan z prowincyi" zaręcza nam za prawowierność *Dziennika*, choć „czyta on uważnie *Dziennik*, kruszy (nawet!) z nim kopije, (gdzie?) ilekroć coś niewłaściwego, przeciwnego jego zasadom w nim napotka, a o niewiarę podobną *Dziennika* oskarżać nie może, nie chcąc sumienia swego pogwałcić; słusznie jednak *Tygodnik* napisał, że „pojednawcze usposobienie w *Dzienniku*, nie płynie z pobudek wyższego rzędu, nie z przekonania wewnętrznego, iż *Kościół katolicki* jest instytucyą boską, i że następnie nie godzi się w niczém przeciwić dziełu bożemu". Po jakim takiem zastanowieniu się i „kapłan z prowincyi" powinienby to samo zobaczyć. Bo cóż dla „kapłana z prowincyi" jest *Kościołem katolickim* z ustanowienia bożego? Czyż nie spółeczność wiernych pod rządem biskupów, a naczelnym zarządem biskupa biskupów, Papieża. A przecież *Dziennik* drukuje, że przeciw biskupom nie walczy jedynie z polityki; a o Papieżu, że jego despotyzm łączy się naturalnym węzłem z despotyzmem królów z bożéj łaski, i że jest *absurdum*, i że jest *absolutnem złem*.

Czyż tedy może *Dziennik* mieć „pojednawcze usposobienie *z przekonania wewnętrznego*, *iż Kościół katolicki jest instytucyą boską*? i że następnie nie godzi się w *niczém przeciwić dziełu bożemu*?"

„Kapłan z prowincyi" na dowód katolickości *Dziennika* przytacza, że „korespondencye *Dziennika* soborowe są szczerze katolickie, artykuły o szkólnictwie, o wiecach i stowarzyszeniach naszych przychylne Kościołowi; wobec emigracyi przesiąkłéj nowożytnym liberalizmem i niewiarą, stanowisko *Dziennika* właściwe, i jak mniemamy z odpowiedzi panu Paszkowskiemu, całkiem niezależne." Jedno przyznamy, że korespondencye *Dziennika* soborowe były katolickie: ale czy były w myśl *Dziennika*? Nie. *Dziennik* chce być poważnym, „bezstronnym"; ale być katolickim lęka się. Zdobędzie się czasami na odwagę okazania się powściągliwszym, konserwatywnym; oby chciał się przekonać, że konserwatyzmu uczciwego podporą niewzruszoną Kościół rzymski katolicki, ultramontanizm! *Dziennik* lękał się okazać się katolickim z powodu swych korespondencyi rzymskich; i dla tego co prędzéj zamieścił niedorzeczny list *Tygodnia*, żeby naprawić sobie renomę; a swego *korespondenta rzymskiego* traktować począł, jak może żadne inne pismo na świecie, poniewierając go prawie, nie biorąc zań odpowiedzialności, głosząc, że potwarcze pogłoski powtarza. Więc trudno w korespondencyach rzymskich widzieć dowód katolickości; raczéj przeciwnie.

O szkólnictwie, o wiecach i stowarzyszeniach artykuły *Dziennika* gdyby tylko były „przychylne Kościołowi", jużby to złe było; bo przychylnym się jest dla obcego; ale któryż Syn Matce mógłby być przychylnym? a więc i jakie pismo katolickie mogłoby być tylko przychylnym Kościołowi? Lecz i téj przychylności tu trudno dopatrzeć; a przynajmniéj nic jéj nie wskazuje. *Dziennik*, który bez najmniejszych uwag od siebie zamieścił Dra *Libelta* artykuł o p. Ziemkiewicza pedagogice, a w którym wiara i rozum wystawione jako przeciwieństwa, i wiara uznana łaskawie za potrzebną w wychowaniu *dzieci* i *ludu*, czyż nie mógł z podobnéjże pobudki ostrzegać, żeby się nie targano na wiarę, tak konieczną *dla dzieci* i *ludu*? ba, czyż nawet jéj dość wyraźnie nie wypowiedział, mówiąc, że co do wiary trzeba unikać rozpraw w stowarzyszeniach, bo jak masy niedouczonych stracą jedyny hamulec w w religii, już żadnéj moralnéj podstawy w życiu nie będą miały.

Odpowiedź p. Paszkowskiemu dana, zręcznie napisana, nie dziw, że ułudziła i tak dziennikowego „kapłana z prowincyi". Ależ żeby niezależność *Dziennika* wobec emigracyi tu widzieć tak dobitnie wypowiedzianą, na to potrzeba nie lada dobréj woli łudzenia się. Czyż to *Dziennik* w *odpowiedzi* swéj, nie przyznaje się do tegoż szerokiego *liberalizmu* nowożytnego? a czyż naprzeciw niewiary p. Paszkowskiego zatwierdził swą wiarę? bynajmniéj, lecz usprawiedliwiał się, czemu od siebie redakcya nie występuje „przeciw instytucyom kościelnym i biskupom", że to czyni z narodowych, politycznych pobudek.

„Kapłan z prowincyi" jak może i skąd może wodę na swe koło ciągnie. *Tygodnika* korespondent z Miasta napisał był o *Dzienniku*: nie można zaprzeczyć, *iż jest w niem często* uprzejme i pojednawcze usposobienie. *W zwykłym trybie usposobienie to przeważa, ale ilekroć zajdzie jaki ważny wypadek, prąd gwałtowności* jednego z redaktorów trzymany w karbach przez innych w powszednim czasie, nagle wzbiera i występuje na brzegi". Otóż, jak wiernie oddał myśl korespondenta „kapłan z prowincyi". „„Widzi daléj, (tak mówi o. korespondencie *z Miasta*) uprzejme i pojednawcze usposobienie"". — Czemu tu opuszczony wyraz „*często*"? czy żeby się zdało, iż *Dziennik* zawsze tak łagodny?

— „„A gwałtowność (tak daléj myśl oddaje) z jaką *Dziennik poznański* występował *dawniéj* przeciw instytucyom kościelnym, przypisuje nie złéj intencyi, ale czystym sumiennym acz nierozważnym pobudkom"". Czyż „kapłan z prowincyi" z rozmysłem wykrzywił myśl korespondenta *z Miasta*? Kiedy korespondent powiada, że *gwałtowność Dziennika* wybucha i wylewa się *zawsze*, gdy jaki ważny wypadek zajdzie; czemuż „kapłan z prowincyi" wmawia, że to było kiedyś, *dawniéj*, ale już nie zdarza się teraz? i że dla tego trzeba „chętnie w niepamięć puścić *dawniejsze urazy* (ależ tu o urazach mowy być nie może, lecz o walce za zasady), jeżeli przeciwnik *do nowych* powodu nie daje".

Najzabawniejsza już zapewne że „kapłan z prowincyi" twierdzi, iż „ustawiczna polemika *Tygodnika* często za gorączkowa, a mało kiedy poważna, *powstrzymuje dzieło zjednoczenia wszystkich ziomków w jednę niezłomną falangę katolicką* i narodową." Więc gdyby nie *Tygodnik* i jego polemika, toby już był zjednoczył się naród *w jednę falangę katolicką*? A cóżby było tą łącznią nierozerwaną, tym spojem, węzłem niestarganym? „czy szeroki liberalizm *Dziennika*, który „nigdy nie przemawiał za wstecznemi zasadami" „wstecznego ultramontanizmu"? czy nienawiść do „despotyzmu Papieża nieomylnego, naturalnym przymierzem zjednoczonego z despotyzmem królów z bożéj łaski? nienawiść do tego despotyzmu rzymskiego kościoła, ultramontanizmu, który idzie *usque ad absurdum*, a jest *absolutnym złem*"? Jakaż by to śliczna była *falanga katolicka*! dla któréj jednak być kapelanem bodaj czyby się odważył nawet „kapłan z prowincyi."

Jeszcze ostatnia nauka „kapłana z prowincyi." „*Diligite homines, inteficite errores*", oto zasada Augustyna któréj trzyma się wiernie *Unia**) lwowska, a którą niechajby *Tygodnik* nadal sumienniéj zachował."

Qui bene distinguit, bene docet, prawiła scholastyka stara. Otoż miłość ludzi objawiać się może i powinna rozmaicie. Inne zasady miłości dla ludzi prywatnych, inne dla publicznych. Dla prywatnych powinniśmy mieć wyrozumienie, pobłażanie dla publicznych pobłażanie stawałoby się grzechem. Św. Jan, uczeń miłości, który przy schyłku życia powtarzał bez ustanku „dziateczki miłujcie się nawzajem," gdy spotkał Cerynta, na jego zapytanie: „znasz mię?," odrzekł: „znam; tyś jest syn pierworodny szatana," Dla czego, tak surowo odparł? Bo Cerynt był osobą publiczną, był herezyjarchą, stawił się sam na czele.

Otóż Redakcya pisma każdego, że się stawia reprezentantem opinii, która się mieni „katolicką" jest osobą publiczną i dla tego w razie potrzeby wolno jéj powiedzieć, nawet te słowa: „znam cię, tyś syn pierworodny szatana." Redakcyja pisma jest osobą publiczną, która tém większą ma odpowiedzialność przed Bogiem, kościołem i narodem, im więcéj rozpowszechnione jéj pismo. Więc niechaj nie wyczekuje, żeby z pobłażaniem ją uczyć błądzącą." Jeżeli Redakcya pisma, które chce być katolickiem, niezna zasad katolickich, niech się ich nauczy, niech zacznie od katechizmu, i żeby nie błądziła, żeby nie potrzebowała żebrać tego, czego jéj, jako osobie publicznéj, dać nie można: pobłażania.

Pobłażanie takie byłoby grzeszne, bo by sprowadzało niebezpieczeństwo dla dusz wielu. *Tygodnik* przeto poprzestać nie może polemiki, dopóki to ciężkie brzemię nie odbierze mu jakie pismo szczerze katolickie. *Interficite errores*! Żeby zabić błąd, trzeba zabić osobę publiczną, która go szérzy.

Nie będzie to grzechem przeciw zasadzie św. Augustyna *diligite homines*; bo zabija się nie człowieka, lecz publiczną jego osobistość, zabija się go, jako reprezentanta błędu, jako żywe wcielenie błędu. Nie inaczéj kościoł postępuje: (nauka ks. Wolińskiemu dana, jest bez sensu) zabija *anatematem* osobistości publiczne, reprezentantów błędu, choć ludzi, coby się z tego charakteru wyzuli, każdego czasu gotów przyjąć na macierzyńskie swe łono.

---

* **Z Krobskiego.**

Szanownemu kapłanowi z prowincyi,

który w artykule wstępnym *Dziennika poznańskiego* wystąpił przeciw *Tygodnikowi katolickiemu,* a gdzie i mnie zaczepił, uważam za stósowne, odpowiedzieć krótko na jego ogólnikowe zdania i zarzuty *Tygodnikowi* i mnie poczynione.

Wystąpienie moje w obronie *Tygodnika* nie było tylko „szlachetnym uczynkiem miłości bliźniego", jakoby rzuconą mu jałmużną, co zapewne miał na myśli Szanowny kapłan z prowincyi, lecz było publicznem i jawnem wyznaniem solidarności mojéj z *Tygodnikiem*, było publicznem uznaniem jego zasług na polu kościelnem — i mogę Szanownego kapłana zapewnić, że w okolicy mojéj, w dekanacie Krobskim, Śmigielskim, Śremskim, nie ja sam jestem tylko wyrazem téj solidarności z pismem tak dobrze i wytrwale broniącém interesów, zasad i osób kościelnych, jak *Tygodnik.* Téj solidarności méj z *Tygodnikiem,* wiem, że nie pożałuję, bo mi jego przeszłość czysta, odważna i uczciwa daje gwarancyą. Szanowny kapłan z prowincyi wyznał swą solidarność z *Dziennikiem poznańskim,* dał mu bez-

---

*) *Unia* niechby była troche ostrożniejszą w przyjmowaniu rozumowań swego korespondenta wielkopolskiego.

To, iż *Dziennik* „zgromił poważnie wybryk *korespondenta soborowego* (sic) do *Tygodnia*, który publiczne, zniewagi dopuścił się na osobie ks. prałata K. przekonało go powtórnie, że jest pismem poważnem i szanuje godność i charakter kapłański."

Otóż, niezawodnie że to „poważne zgromienie" w kilku słowach lekkiéj nagany, jest niezłe, jest dobre: ale jakże osłabione wymówką, przez którą czy zmiejszyć chciał winę p. Kulczyckiego, czy tylko przypiąć łaskę *Tygodnikowi.* Powiedział wonczas *Diennik*, że te gwałtowne zaczepki przeciw osobie ks. prałata K. wywołane były gwałtownością *Tygodnika* przeciw p. Kulczyckiemu. Ależ *Tygodnika* odpowiedzialnym redaktorem jest wcale kto inny, nie ks. prałat K. A przecież to tylko w Pacanowie kowala za ślusarza powiesili. Za przypisanie mu takiéj pacanowskiéj logiki zapewne p. Kulczycki nie będzie wdzięcznym; a wymowienie go niejakie od winy na mocy takiéj logiki nie koniecznie świadczy „o powadze pisma," które ma „szanować godność i charakter kapłański." —

względną absolucyą za przeszłe i przyszłe grzechy, ale sądzę, że tego już żałuje wobec artykułu *Dziennika* o „Stanisławie Piotrowiczu“, wobec feletonu „O Staszycu“, gdzie jest mowa o miksturkach jezuickich, gdzie Staszyc jako wzór chrześcianina stawiony, choć zaparł się charakteru kapłańskiego i chrześciańskiego, choć zdeptał swoją sukienkę kapłańską, gdzie jest zlekceważeniem mowa o praktykowaniu religii. Wobec wyznania więc ze strony kapłana z pr. solidarności z *Dziennikiem,* albo będzie musiał on przy każdym grzechu *Dziennika* zapierać się jéj publicznie, albo téż dobrodusznie potakiwać *Dziennikowi* dla miłéj zgody narodowéj. Jednego i drugiego mu nie zazdroszczę.

Szanowny kapłan z prow. chwali razem ze mną *Tygodnik,* przyznaje mu zasługi na polu kościelném położone. Wobec jednak tego, co w całym artykule powiedział przeciw *Tygodnikowi,* może tenże bezpiecznie powiedzieć: od takich przyjaciół zachowaj mnie Panie, bo od nieprzyjaciół sam siebie obronię.

Szanowny kapłan z prowincyi mówi długo i pięknie o miłości Chrystusowéj, o miłości bliźniego, jakiéj się ma trzymać *Tygodnik* wobec *Dziennika.* Mnie się te morały wydają urobione na zakrój pietystyczno-niemiecki, tyle tam ckliwości, miękkości. Miłość chrześciańska jest czynna, odważna, to nie apatia indyjska. Mnie się Szanowny kapłan z prow. wydał podobnym do owego dobrodusznego i dobrowolnego małżonka, którego godna połowica raczy niezaszczytnemi tytułami, obelgami, a może i dotkliwszemi razami, ale który dla miłéj, świętéj zgody woli wcisnąć czapkę na uszy i znieść to, pocieszając się miłością bliźniego. *Dziennik poznański* nieraz dokuczył delikatnemu uczuciu katolickiemu Szanownego kapłana, ale on dla miłéj zgody wszystko przebacza, ciesząc się błogą nadzieją, że to już po raz ostatni.

Szanowny kapłan z prowincyi nie umie rozróżnić dwóch rzeczy, że zasada miłości bliźniego jest jedna, lecz sposób okazywania jéj jest różny. Tak P. Jezus w inny sposób ją okazał wobec grzesznicy pokutującéj, w inny wobec Faryzeuszów, w inny wobec przekupniów w kościele. Miłość, jaką radzi zawsze Szanowny kapłan, staje się słabością i grzechem. Wskazujemy na przykład Helego, który grzeszył miłością grzeszną, bo słabą. Szanowny kapłan z prowincyi niewątpliwie wobec parafian w różny sposób miłość tę okazuje, co doradza łaska Ducha św. i czego uczy teologia pastoralna, jak, gdzie i komu tę miłość trzeba okazywać. Miłość ta bliźniego wobec *Dziennika* inne zajmuje miejsce. Tu nie idzie o osobę pojedyńczą, tu idzie o organizacyą *Dziennika,* tendencyą pisma — tu idzie o wpływ, jaki to pismo wywiera na publiczność, pismo tak ważne w położeniu naszém, bo jest jedyném pismem polityczném — a w takim razie milczeć to grzéch, to nie miłość, ustępować to słabość. Wskazuje Szanowny kapłan z prowincyi na historyą kościelną — chętnie się zgadzam na takie źródło. Zaglądam tam i widzę Wiktora I., Grzegorza VII., Innocentego III., Honoryusza III., Innocentego IV., Syxtusa V., a wreszcie i obecnego Papieża Piusa IX., a więc najznakomitszych Papieży, którzy nietylko błogosławili, nietylko słodko o miłości pisali, ale przejęci miłością ku Chrystusowi i właśnie dla téj miłości tak silnie, z taką mocą, nietylko łagodnością, ale i pełną czułości surowością karcili występnych, bronili zasad i interesów, wolności kościelnéj. Niechaj Szanowny kapłan przeczyta monografie Innocentego III. i Grzegorza VII., niechaj się wpatrzy w żywoty przytoczonych przezemnie Papieży, a może i w niego wstąpi ta miłość czynna, odważna, a może cofnie swą solidarność z *Dziennikiem.*

Szanowny kapłan zarzuca mi jakobym wyznawał zasadę pogańską, że wolno oddawać złość za złość, ząb za ząb, oszczerstwo za oszczerstwo. Prosimy zamiast ogólnikowego zarzutu o cytat z korespondencyi mojéj, z któregoby się taka zasada ukazywała. Mówiliśmy tylko tam o różnych sposobach okazywania miłości, że w tym względzie trzeba naśladować Chrystusa Pana, który z miłością przyciągał, strofował i biczem smagał. *Tygodnik* wobec *Dziennika* wszystkich trzech sposobów używał i używa, i słusznie. Czy zaś to jest uczciwie podsuwać komuś zasady pogańskie w piśmie publiczném tyle czytanem, czy to się zgadza z ósmem przykazaniem, zostawiam to sumieniu mego kontradycenta.

Szanowny kapłan gniewa się na *Tygodnik,* że podejrzywa intencye *Dziennika.* Niechaj sobie w tym względzie Szanowny kapłan przeczyta rozdział w teologii moralnéj co jest *suspicio temeraria,* a podejrzenia *Tygodnika* nigdy nie były lekkomyślne, bo na przeszłości *Dziennika* oparte. Dobroduszność tylko może przyjmować za dobrą monetę przytyki i insynuacye *Dziennika* — każdy trochę bystrzejszém pojęciem obdarzony rozeznaje zaraz, dokąd ciosy *Dziennika* zmierzają. Niewiernym nie trzeba być, ale i nie łatwowiernym.

W końcu oświadczam Szan. kapłanowi z prowincyi, ja kapłan także na prowincyi mieszkający, że nie mogę przyjąć tonu protekcyjnego, jakiego wobec mnie i *Tygodnika* używa, i to z takiéj ambony jak *Dziennik.* Nie wiem jaką powagę charakteru, nauki i zdania wyrobionego mam przed sobą — solidarność choć bezimiennie wygłoszona za *Dziennikiem,* a potępienie *Tygodnika,* wobec znacznych trudności tak odważnie i umiejętnie broniącego interesów i zasad i osób kościelnych, nie przemawia za tém, abym kornie schylił czoła i pióro złożył u stóp jego, tego apostoła miłości i zgody *à tout prix.* Kapłanem z prowincyi jestem, prawdę bożą głoszę i bronię jéj, gdzie mogę, czy w moim kochanym kościołku wiejskim, czy téż w towarzystwie, czy w piśmie publicznén, bo się Ewanielii ze św. Pawłem nie wstydzę, na co mnie stanie, to Chrystusowi Panu i Kościołowi na ofiarę niosę. Idąc za wskazówką Ojca św. uważam dobre pismo publiczne za ambonę do głoszenia i bronienia prawdy.

Przyjm Szanowny kapłanie z prowincyi, wyraz poważania i zapewnienie téj miłości Chrystusowéj, jakiéj tak wymownym byłeś głosicielem.

Ks. Woliński.

Drugi list kapłana z Archidyecezyi w Dzienniku poznańskim.

„Kapłan z prowincyi,“ czy „z archidyecezyi,“ ogło-

sił drugi list w *Dzienniku poz.* w odpowiedzi jakoby na uwagi nasze, zamieszczone w 16 num. *Tygodnika.*

Kapłan z archidyecezyi naśladuje w wielu razach sposób i tryb polemiki *Dziennikowéj:* zaczepia, zarzuty mnoży, słów nie próbuje, drażliwością się unosi, a właśnie o to samo śmiało oskarża przeciwnika swojego. Mniejszaby już i oto, gdyby przynajmniéj argumenta przytaczał, na rozumowanie odpowiadał rozumowaniem, gdyby wywodów strony przeciwnéj zgoła milczeniem nie pomijał. Kapłan z archidyecezyi tak się przejął *Dziennikiem,* że o tem wszystkiem mowy nie ma u niego.

Dziennik sobie skrupułów żadnych nie robi, nie dba o nic — kapłanowi z archidyecezyi zgoła takiéj metody wybaczyć niepodobna.

W drugim liście, który na „naczelném miejscu" *Dziennika poznańskiego* (num. 101) znajdujemy, mieści się wszystko: są tam narzekania na naszę gwałtowność, na nasze domyślanie się, na naszę bezwzględność; jest żal i ból, lecz nie ma jednéj rzeczy, a najważniejszéj: szczérości i prawdy. I to nas nietylko zastanawia, lecz i smuci wielce. Po kapłanie każdym mamy prawo spodziewać się szlachetnéj otwartości. Kto chce przeciw nam wystąpić, niechże powstanie śmiało, niech przywiedzie wszystko co tylko wie i może, ale niechże zarzuty swoje bez namiętności formułuje, a jeśli utrzymać się nie zdoła, niechże się nie wstydzi cofnąć i błąd naprawić.

My z wszelkich wskazówok i napomknień, byle w dobréj wierze nam ich udzielono, chcemy korzystać i korzystamy.

Jeśli komu, to nam kapłanom nie przystoi zgoła to jakieś dyplomatyzowanie, ta jakaś połowiczność — ta chwiejność między dwoma kierunkami: nas zdobić winna męzką, kapłańska otwartość w każdéj sprawie i w obec każdego człowieka. — Jeżeli kto, to my kapłani powinniśmy pamiętać, że nigdzie i w niczém *dwom panom służyć nie podobna,* i że *kto nie jest z Chrystusem, ten przeciw Chrystusowi jest.*

Kapłan z archidyecezyi w pierwszym swym liście wystąpił przeciw *Tygodnikowi katolickiemu,* wystąpił z rozlicznemi zarzutami, wystąpił namiętnie i wystąpił w *Dzienniku poz.,* z którym *Tygodnik* od dawna ciężką toczy walkę.

Na wszystkie niemal zarzuty, które nam tylko podpadły, odpowiedzieliśmy, zdaje się nam, jasno i dobitnie: oponent nasz nie dojrzał wcale i nie uwzględnił uwag naszych. Miał wszelkie prawo, miał obowiązek nawet, zastanowić się nad każdym wywodem z kolei, i powiedzieć otwarcie, czy się nań zgadza lub nie zgadza.

Nie uczynił tego, natomiast gromi nas znowu i drażliwość niepoślednią objawia.

Zastanówmy się teraz nad tym drugim listem, który czy on sam, czy téż *Dziennik Odpowiedzią Tygodnikowi* nazywa.

List ów odpowiedzią nie jest, bo nie odpowiada na argumenta nasze; jest powtórzeniem po prostu, w innéj nieco formie, dawniejszych zarzutów.

Kapłan pisze:

Zaraz na wstępie *Tygodnik* niesłusznie mnie nazywa nieprzyjacielem swoim. Że jestem przyjacielem zasad *Tygodnika* a nawet i polemiki *słusznéj* i *uzasadnionéj,* świadczą o tém moje rozprawy i korespondencye, które od półtora roku *Tygodnik* umieszcza w łamach swoich, świadczą o tém pochlebne wzmianki moje o jego zasługach w innych pismach, które zapewne nie uszły baczności saméj Redakcyi.

Myśmy powiedzieli:

„Kapłan z prowincyi jest przyjacielem *Dziennika,* naszym wcale nie,"

i wyłuszczyliśmy, dla czego nie możemy go za naszego przyjaciela uważać.

Kapłan oświadcza, że jest przyjacielem zasad *Tygodika* i polemiki słusznéj i uzasadnionéj, i powołuje się na prace swoje zamieszczane w *Tygodniku* samym i na pochwały udzielane nam w innych pismach.

Myśmy kapłana z archidyecezyi sądzili podług tego, co w 91 num. *Dziennika* przeciw nam napisał: tam *Dziennikowi* wszystko prawie przebaczał, nas o wszystko prawie strofował, i dla tego nazwaliśmy go przyjacielem wyłącznym *Dziennika.* Skądże mieliśmy wiedzieć, że kapłan z prowincyi, to ten sam kapłan, który w *Tygodniku* „od półtora roku (?) umieszczał rozprawy swoje i korespondencye," ten sam, „który w innych pismach pochlebne wzmianki o zasługach *Tygodnika* czynił?" Skądże mogliśmy przypuszczać, że ten kapłan nagle, bez wszelkiego przestrzeżenia nas, bez zwrócenia nam uwagi na niewłaściwość jaką w *Tygodniku,* czy co do rzeczy saméj, czy co do sposobu, że ten kapłan, przyjaciel zasad naszych, przyjaciel słusznéj i uzasadnionéj polemiki, przerzuci się naraz do przeciwnego obozu, by kontracydentom naszym, wytrwałym i nieszanującym nas zgoła, pomocną podać rękę, by ich utwierdzić w ich nawyknieniach, w ich systemacie i w ich sposobach poniewierania wiary naszéj, lekceważenia Kościoła i osób kościelnych, a obchodzenia się z nami bez wszelkiéj względności?

Prawdziwy przyjaciel zasad *Tygodnika,* kapłan pisujący do niego od półtora roku, nie powinien był tego nigdy uczynić.

Kapłan chwalił nas w innych pismach.

Czemuż w tych samych pismach, nie wytknął nam i wad naszych i uchybień naszych?

Jakaż to była przyczyna nagląca, wielka, żeby w *Dzienniku* właśnie w *Dzienniku* tak hojną ręką sypać nam zarzuty, a raczéj powtarzać jéno zarzuty *Dziennikowe?*

To, co teraz w *Odpowiedzi* o stosunku swoim do *Tygodnika* sam, niepotrzebnie wypowiedział, nietylko zarzutu naszego nie osłabia, nietylko jego samego nie tłomaczy, lecz nadto uchybienie jego w obec nas oczywiście powiększa.

Czytajmy daléj:

List mój nie uniewinnia téż, co każdy bezstronny przyznać musi, gwałtowności, z którą *Dziennik* dawniéj występował przeciwko dostojnikom kościelnym, nie pochwala błędów i uchybień, których się i teraz *Dziennik* mógłby dopuścić, ale jedynie występuje przeciw ustawicznéj polemice *Tygodnika* z *Dziennikiem,* na któréj sposób nie zawsze pisać się mogę.

Kapłan utrzymuje, że list jego w 91 nrze *Dziennika* nie uniewinia *gwałtowności* dawniejszéj *Dziennika.* Owóż uniewinia wszystko, rozgrzesza wykroczenia, i dawniejsze i najświeższéj daty.

Myśmy wykazywali i wykazujemy wciąż wielkie grzechy *Dziennika*: n. p. potwarze, oszczerstwa, fałsze, których nigdy nie cofa i nie odwołuje — wykazywali-

śmy jego napaści na Kościół, na hierarchią kościelną, na sameż prawdy wiary św., (to wszystko *Dziennik* milcząco potwierdzał) — myśmy co dopiero pisali o zawziętości *Dziennika* przeciw Arcypasterzowi, kiedy niegodziwy list z *Tygodnia*, jako *faktyczne mieszczący szczegóły* powtórzył — czyż kapłan z archidyecezyi w liście swoim pierwszym choć słówkiem wymówił *Dziennikowi*, że to były rzeczy szkaradne, istne gwałty publiczne?

Bynajmniéj — kapłan z archidyecezyi widział w *Dzienniku* tylko „usterki drobniejsze, które prawda rażą, ale znowu na tak wielką nie zasługują uwagę.“

To były *usterki tylko drobniejsze* — powiedział przedtym kapłan z archidyecezyi, a teraz zaręcza, że nie uniewiniał wcale gwałtowności *Dziennika*.

„Nie pochwala błędów i uchybień, których się *Dziennik* **mógłby** i teraz dopuścić.“

Kapłan z archidyecezyi nie widzi nawet w całym ciągu polemiki z nami, nieskończonéj dotąd, nawet po ogłoszeniu artykułu o ks. Piotrowiczu, artykułu, w którym powiedziano, że Sobór *nad abstrakcyjnemi kwestyami wiary obraduje*, — nie widzi uchybień i błędów faktycznych *Dziennika*: *Dziennik mógłby* jaki błąd popełnić, a wtedy kapłan z archidyecezyi nie pochwalałby go, jak nam zaręcza, lecz oczywiście nie byłoby to nic więcéj jeno „*drobniejsze usterki, które prawda rażą, ale znowu na tak wielką nie zasługują uwagę.*“

Kapłan z archidyecezyi powiada, iż *jedynie* występuje przeciw ustawicznéj polemice *Tygodnika* z *Dziennikiem*.

Otoż tak nie jest.

W liście swoim przecież nie poskąpił nam zarzutów rozmaitych, nie do saméj polemiki, i nie do samegoż sposobu polemiki odnoszących się.

„Polemika nasza *ustawiczna*.“ A więc jest ktoś, co ustawicznie powód do polemiki daje.

Jeżeli *Dziennik* raz po raz wybucha, co chwila napaść wymierza czy przeciw Kościołowi, czy przeciw osobom kościelnym, a my pociski odpieramy — wtedy myśmy za wszystko odpowiedzialni.

U nas to grzechem, który publicznie skarcić należy, gdzieindziéj *drobniejszym usterkiem*, na który nie warto zwracać uwagi.

Kapłan z archidyecezyi skarży się, iż list jego zaczepiliśmy w sposób *uwłaczający* jego charakterowi kapłańskiemu.

Którémże zdaniem, słowem, wyrazem? O ile?

Kapłan z archidyecezyi nie cofa nic z tego, co o ks. Wolińskim był wypowiedział w sposób aż za wyraźnie ubliżający — teraz się sam żali. To trochę za grubo.

Kapłan z archidyecezyi powołuje się na sąd kilkunastu kapłanów aż z trzech dekanatów.

My tą bronią walczyć nie będziemy.

Kapłan pisze:

Choć niepodobna nie mieć żalu do szanownéj Redakcyi *Tygodnika* za to niezrozumienie czystéj intencyi mojego listu, przebaczam jéj z serca boleść nie małą, która z téj właśnie przyczyny duszę moję owładła. Tylko przeświadczenie, że w *Dzienniku* jest *pojednawcze* usposobienie, że gwałtowność jego chwilowa płynie „z *czystych*, *sumiennych* acz nierozważnych pobudek“, co téż potwierdza korespondencya pióra, którego dla wypróbowanéj zacności nie szanować co najmniéj wielkim byłoby nierozsądkiem — tylko doświadczenie smutne, że polemika ustawiczna *Tygodnika*, nieraz zbyteczna, jątrzy a nie łączy i nie godzi, zniewoliła mnie do onego wystąpienia publicznego.

„*Niezrozumienie czystéj intencyi*“ — myśmy sąd sobie wyrobili z tego co napisane. Czy kapłan miał inną jeszcze intencyą w sercu nad tę, jakiéjśmy się w liście jego dopatrzyli, tego nie wiemy. Myśmy widzieli intencyą, by *Dziennik* poprzeć w polemice z nami, by wszystko w nim pochwalić lub w lepszém świetle okazać, zaś nas, żeby publicznie napiętnować.

Zarzuciliśmy kapłanowi, że dla *Dziennika* wszelką względność zachował, dla nas żadnéj nie zna, że wszystkie jego oskarżenia powtórzył, a na odpowiedzi i wywody nasze żadnéj uwagi nie zwrócił.

To samo i teraz zarzucamy.

Jakażże więc była inna jego intencya?

Czy co innego list jego przedstawia?

„Przeświadczenie, że w *Dzienniku* jest *pojednawcze* usposobienie.“...

Nie pokazał tego kapłan ani przed tém, ani teraz, że tak jest rzeczywiście. Korespondent nasz rzymski zwraca uwagę, jako kapłan z archidyecezyi nadużywa słów korespondenta naszego *z miasta*, którego osoby niepotrzebnie zresztą, a pono i nieprawdziwie się domyśla.

Pytamy się: Zkądże kapłan z archidyecezyi nabrał tego przeświadczenia? Przecież nie z ustawicznych *Dziennika* wycieczek, jeśli już nie przeciw Kościołowi, to przeciw Arcypasterzowi naszemu.

Przecież nie z tylu zarzutów potwarczych na nas, których dotychczas mimo silnéj z naszéj strony protestacyi nie odwołał i o odwołaniu nie myśli.

Nie. W *Dzienniku* nie ma ani szczérości, ani pojednawczego usposobienia: kto o pojednaniu myśli, dyskusyi nie unika, słowa przeciwnika swego waży i rozbiera, co uzna za słuszne, chętnie przyznaje, w żadnym razie do gwałtów i do teroryzmu się nie ucieka. Powiedzieliśmy, że *Dziennik* żadnego zdania innego obok siebie nie cierpi, on sam dyktaturę wszechwładną sobie przywłaszcza. Jakże tu może być mowa o *pojednawczém usposobieniu?* Niech się kapłan z archidyecezyi zdrów łudzi w tym punkcie, my tego usposobienia dotychczas klientowi jego przyznać nie możemy.

Kapłan mówi o *gorączkowości* naszéj.

Jako dowód przytacza (wyjątkowo oczywiście) kilka słów z odpowiedzi naszéj w Nr. 16.

Myśmy napisali:

Dziennik uraził katolików pisząc o *testamencie papieztwa* i nie cofnął tego grzesznego ze strony ludzi przyznających się do katolicyzmu, wyrażenia. *Dziennik* Arcypasterza naszego obrzucił zarzutami i żadnego fałszu, gdy mu fałsz dowiedziony został, nie sprostował. *Dziennik* nigdy jawnie i śmiało nie przyznał, że się dał obałamucić w kwestyi zmyślonych negocyacyi Stolicy Apostolskiéj z p. Wałujewem. Mnóstwo innych niesprawiedliwości popełnił i nie wynagrodził. Kapłan z prowincyi udziela mu amnestyi. Jakim prawem? Czy pozwala na to słuszność, czy pozwalają zasady teologii moralnéj?

Cóż kapłan z archidyecezyi odpowiada na to?

Miasto wykazać niewłaściwość logiczną wywodu naszego, — przybiera ton obrażonéj wielkości i z góry oświadcza:

„Ubliżyłbym sobie, gdybym z tego zarzutu széroko się tłomaczył.“

Łatwo w ten sposób zrzucić ze siebie wszelką odpowiedzialność, ale to sposób *Dziennikowy*. Nie, kapłan z archidyecezyi nie ubliżyłby był sobie, gdyby choć już nie széroko, to w kilku przynajmniéj słowach udowodnił, że wniosek nasz wobec wystąpienia jego w *Dzienniku* i wobec twierdzenia, że w *Dzienniku* znachodziły się tylko *drobne usterki* i uchybienia, jest fałszywy. Gdzież w pierwszym liście jego, nie mówimy już wyraz jeden oburzenia, ale jakakolwiek nagana dla *Dziennika*, za te wszystkie krzyczące niesprawiedliwości i zamachy?

Być może, że kapłan z archidyecezyi i słowem i piórem i życiem broni Biskupów naszych, ale to pewna, że w *Dzienniku* téj obrony nie było. — Czemuż i *Dziennikowi* nie zwrócił uwagi i nie upomniał go, że sobie niegodnie poczyna i że się winien hamować? Ależ *Dziennik* dopuścił się jéno i to dawno już temu, drobnych tylko uchybień — a obecnie dobrą wolę okazuje — więc dla niego wyrozumienie i miłość bez granic, dla nas sąd bez miłosierdzia.

Kapłan z archidyecezyi dodaje:

„*Tygodnik* czyniąc mi taki zarzut, udowodnił znowu świeżo, że się *domyślać* lubi.“

Zarzut taki uczyniliśmy i utrzymujemy go w całéj sile, bo go nie odparto, nawet nie kuszono się odeprzeć.

„*Tygodnik* lubi się domyślać.“

A czegóż to mieliśmy się domyślać?

To słówko: *domyślać się* wynalazł *Dziennik*, i nim ustawicznie wojuje. Pochwycił je i kapłan z archidyecezyi i również posługuje się nim czy w czas, czy nie w czas: *opportune, importune*.*) Mimo zawezwania naszego, *Dziennik* nie wskazał nam, gdzieśmy się *domyślali* (*Dziennikowi* można darować, bo to jego nawyknienie, i jemu nie o rzecz chodzi, jéno żeby się łatwym sposobem pozbyć przeciwnika), ale kapłan z archidyecezyi jakim prawem zarzucał nam i przedtém, a i teraz zarzuca jakieś *domyślanie się?* My się nie domyślamy niczego, bo przytaczamy ustępy całe. Przeciwnicy nasi tego nigdy nie czynią, więc zarzut ten do nich się właśnie stosuje.

Kapłan z prowincyi i w liście pierwszym i w drugim teraz bardzo ubolewa, iż „polemika nasza rozjątrza i dzieli, a pomostu do zgody i do porozumienia rzucić nie może.“

To żarty!

Chce zgody ten, co jasno i bez wszelkich wybiegów wypowiada zdanie swoje, co może niekiedy ostrzejszego użyje wyrazu, porwany gorliwością o nietykalność rzeczy wielkich i świętych, ale nigdy do niegodnéj broni kłamstwa i potwarzy się nie zniża, nigdy na osoby się nie targa, i nigdy niesumiennie i nieuczciwie z przeciwnikiem swoim nie postępuje.

Jakto? Więc to *Tygodnik* jątrzy i rozdziela i zgody nie chce? A czyż to *Tygodnik* powstaje przeciw Kościołowi? Czyż *Tygodnik* owe najcięższe i najsromotniejsze zarzuty ciska od tak dawna na Biskupów, na osoby duchowne, na klasztory, na *Syllabusy*, na Sobór?

A któż to zakwasza i jątrzy społeczeństwo nasze? Któż zaszczepia w sercach i świeckich i duchownych, w dzieciach jednéj matki, niechęć i nienawiść do Kościoła, do papieztwa, do instytucyi kościelnych i do tych, którzy tu u nas ten Kościół wyobrażają? Któż to wzywał duchowieństwo do buntu przeciw Arcypasterzowi? Któż natrząsał się z Ojców Soboru, naradzających się nad *abstrakcyjnemi kwestyami wiary?*

Czyż ten, co to wszystko czynił i czyni do téj chwili, nie rozjątrza i nie rozdziela? Czy ten rzuca pomost do zgody i do porozumienia?

Nie, to dla kapłana z archidyecezyi nie jest jasném. Dla niego jest jasném, że ustawiczna i zaciekła polemika *Tygodnika* z *Dziennikiem* jątrzy i rozdziela. Nic to, że *Dziennik* katechizmu nie przyjmuje, że ten katechchizm zaczepia, że napastuje Arcypasterza — *Tygodnik* jest odpowiedzialny za wszystko, bo on ustawicznie, nieraz zaciekle, może nieco ostrzéj przeciw klientowi jego pisze....

Zaprawdę, tegośmy się nie spodziewali po kapłanie, po przyjacielu zasad *Tygodnika!*

Na ostatku kapłan odsyła nas na medytacye na Golgotę, żebyśmy się nauczyli miłować oponentów naszych.

To nie są argumenta, a o argumenta chodziło, żeby udowodnił zarzuty swoje, żeby odparł nasze rozumowania. Argumentów nie dał, za to obrokiem duchownym nas darzy. W cóż się obróci wszelka dyskusya? Może być i obrok duchowny, ale wpiérw się trzeba rozprawić.

Kapłan z archidyecezyi wciąż o miłości prawi, i powołuje się na Zbawiciela, na Golgotę, na Kościół. Otóż ta miłość jego, to chorobliwy sentymentalizm. W miłości są dwie strony, wskazaliśmy na przykład P. Jezusa — czy tego kapłan z archidyecezyi nie czytał? Niechże uwzględni choć tą razą uwagi o téj miłości korespondenta rzymskiego i ks. Wolińskiego.

Na czémże ma się ta miłość jego zasadzać? Żeby wszystko pokornie przyjmować od wyraźnych i zaciętych wrogów katolicyzmu? Żeby się dać policzkować? Toby była słabość, toby był grzéch!

„Ludziom dobréj woli“ rękę się do zgody podaje — to oczywiste, to po chrześciańsku. Ale z ludźmi złéj woli, którzy od wielu lat wciąż tych samych dopuszczają się wykroczeń, którzy złego nie naprawiają, w złym kierunku trwają i idą daléj — z takimi w *pacta conventa* wchodzić nie można. *Errare humanum est,* i na to jest pobłażliwość i wyrozumiałość, lecz *perseverare diabolicum,* a tu o miłości kwilenie byłoby nieroznmem. Paweł św. powiedział: *Sprzeciwiajcie się złemu — i niedawajcie miejsca złemu.* Tak i Chrystus Pan czynił, tak czynił i czyni Kościół. Dla czego kapłan przypomina ks. Wolińskiemu, że Kościół nigdy się złością i potwarzą nie odpłaca ludziom dobréj woli, że opłakuje zbłąkanie się owieczki? Któż o tém nie wie? Ale ten sam Kościół wilków drapieżnych, przychodzących w owczém odzieniu, odpędza od trzody, bije i ściga.

Któż to dzisiaj prawi najwięcéj o miłości chrześciańskiéj, któż obrońcom Kościoła zarzuca twardość i brak téj miłości? Otóż właśnie najzaciętsi wrogowie

*) Kapłan z archidyecezyi tak dalece przejął się trybem *Dziennika*, ze już i o „taktyce“ niby naszéj przebąkuje.

chrześciaństwa i Kościoła Chrystusowego. Kapłan z archidyecezyi powiedział, że zna pisma francuskie i niemieckie; jeśli je zna, powinien się był zastanowić nad tą okolicznością, że wszędzie pisma katolickie i kościelne uciśnione i deptane, że im pisma żydowskie i masońskie właśnie bezustannie prawią o miłości i miłości dla swych bezeceństw żądają. Jest to fakt znaczący a prawdziwy. Tak się dzieje w Niemczech, tak we Francyi, tak wszędzie: zdaje się jakoby hasło było rzucone przez niewidzialną, podziemną potęgę, aby dziś właśnie téj broni używano naprzeciw dziennikom wiernym Kościołowi.

U nas pisarz rozgłośnego imienia niedość, że naprzeciw dziennikom poważnym i przeciw autorom, *kija* używać radzi, niedość, że n.p. *Tygodnik* pismem *plugawém* nazywa, niedość, że mimo to wszystko oskarża jeszcze ultramontanów i pisma ultramontańskie o brak miłości — nie, p. Kraszewski haniebny ten zarzut samemuż Kościołowi ciska w oczy wśród dnia białego. Kraszewski w ostatnim numerze swego *Tygodnia* woła:

W Kościele katolickim, zbudowanym na miłości jaką nakazał Chrystus, z każdym dniem to przykazanie miłości staje się rzadszém. Kościół walczy, gniewa się, wyklucza, przeklina, grozi, ale kochać nie nakazuje i nie umie. Gdzie spojrzysz, słyszysz o potędze i grozie, z kazalnic padają pioruny, duchowieństwo zbroi się w anathemata . . . a kto śmie mówić o przebaczeniu, zgodzie, tolerancyi, miłowaniu braci i równości braterskiéj, tego odpychają jako kacerza.

Broń ta skutkuje widocznie, kiedy i kapłan z archidyecezyi o niczém innném, jéno o miłości prawi. Nie, naprzeciw pismom radykalnym, naprzeciw pismom, dla których tak zwany duch czasu *), postęp, cywilizacya XIX. wieku — jest wszystkiem, a Kościół, papieztwo i co z Kościoła idzie, starzyzną, łachmanem zwietrzałym, marną abstrakcyą, przeciw takim pismom nie słodkich słówek, nie miłosnego gruchania, nie gołębiéj naiwności potrzeba, lecz potrzeba miecza obosiecznego, potrzeba ognia, który miotał Chrystus Pan na to, by właśnie palił, potrzeba odwagi, męztwa i cierpliwéj wytrwałości.

Tu ne cede malo, sed contra fortius ito,

powiedział już pogański poeta.

Niemcy mówią, że od wyrazu *Demuth* odjąć słówko *de*, a zaraz się pokaże jakiéj dziś cnoty potrzeba: potrzeba odwagi.

Niech nam wolno będzie jednę jeszcze zrobić uwagę, i prosimy, żeby jéj nie pominięto lekkim sposobem.

Kapłan z archidyecezyi wystąpieniem swoim w *Dzienniku poznańskim* wyrządził wielką krzywdę; nie nam, ale sprawie, któréj bronimy (przecież o fraszki nie chodzi), ale zasadom, których się samże mieni być przyjacielem.

I to jest zarzut bodaj najcięższy i najboleśniejszy tak dla niego samego, jak i dla nas, a nie podobna go nie uczynić.

Kapłan z prowincyi może mieć słabość bez granic do *Dziennika*, a dla nas może samą tylko surowością bezwzględną kierować się: czyż nie przewidział co będzie, czyż dziś jeszcze nie dostrzega, jak *Dziennik* wystąpienia jego nadużywa? *Dziennik* chce rozdziału między duchowieństwem samém, przypuszczał, że nie ma między nim zupełnéj harmonii i dla tego tak się rozzuchwalał — dziś ma fakt niezmiernie ważny dla siebie, z którego korzysta i korzystać będzie bez końca: a umie korzystać.

Dziennik chce nas odosobnić, chce duchowieństwo do nas zniechęcić, wszakże już tryumfująco głosi, iż większość niezawodnie po jego jest stronie. A o cóż to chodzi? Jakiéjże my sprawy bronimy? Czyż nie zastawiamy się o Kościół (kilka pobocznych facecyek zaczepionych przez nas w imię rozsądku zdrowego i uczciwości, przecież nie wchodzą w rachubę,) czyż nie bronimy Władzy saméj w *zasadzie,* nie mówiąc już nic o osobach, które przecież pozwalać szarpać bezustannie, byłoby grzéchem dla każdego kapłana? Więc w tych przynajmniéj rzeczach nie mielibyśmy być wyrazem zbiorowéj woli duchowieństwa?

A daléj, *Dziennik* w polemice, którą z nim obecnie toczymy, zapomina głównego, rzeczywistego jéj przedmiotu, nie dyskutuje o tém, o cośmy głos podnieśli, lecz ubocznie o gwałtowność, a więc o formę, o słowa mniéj delikatne nas oskarża. Kapłan z prowincyi to samo nam zarzucając, puszcza z oka rzecz główną i z *Dziennikiem* trzyma solidarnie. A czy podobna, żeby tak być miało istotnie? Nawet po artykule o ks. Piotrowiczu we Wilnie?

Dziennik utwierdził się w kierunku swoim, i może teraz głosić, że sprawa nasza nie jest sprawą słuszną, kiedy kapłan z prowincyi, wypiera się jéj publicznie.

Kapłan nie dostrzegł, jakiéj taktyki używa *Dziennik*. Naprzeciw *Tygodnikowi* i tak zwanym ultramontanom zasłania się jako nieprzebitym puklerzem, to korespondencyami Soborowemi, które rzeczywiście z katolickiego pióra pochodzą, to jakim frazesem o charakterze swym katolickim, lub zaręczeniem, iż chce być katolikiem, i *Dziennik* gromi nas, że mimo tylu dowodów jego katolickości zaczepiamy go i niepokoimy z szaloną passyą, a dobroduszni katolicy wybaczają mu wszystko i hyperbolicznego zelotyzmu nie pojmują.

Tego chce *Dziennik* — to jedna strona.

Z drugiéj zaś strony, gdy go jaki radykał, taki p. Paszkowski w Paryżu lub p. Kraszewski w Dreznie skarci o ultramontanizm, o orthodoksyą, to *Dziennik* takiego zarzutu bardziéj niż grzechu śmiertelnego się lękając, w téj chwili zaklina się, że tak nie jest, że jest *za jak najszerszym liberalizmem,* że nigdy *z ultramontanizmem, tem złem absolutnem* nie trzyma. Następnie wszystko idzie dawnym trybem, a kiedy my się odezwiemy, a on wybuchnie (kapłan z archidyecezyi utrzymuje, że to nieumyślnie) wtedy, jeśli nas błotem nie obrzuci, to przynajmniéj na szaloną passyą się poskarży, — jako uciśniona niewinność — i serca czytelników oczywiście rozczuli.

Teraz *Dziennikowi* w samą porę przyszedł z pomocą kapłan z archidyecezyi — my już niczego nie powinnibyśmy wytykać, na żadne jego wybryki, nawet takie jak o abstrakcyjnych kwestyach wiary powstawać, bo *Dziennik* powie: kapłan z prowincyi, a z nim trzy

---

*) *Goethe* doskonale scharakteryzował tego ducha czasu: Der Zeitgeist, das ist der Herrn eigner Geist.

dekanaty, a niewątpliwie i większość duchowieństwa, dali nam wotum zaufania. Kapłan nie nas zgromił czy to o rzecz samą czy o gwałtowność formy, lecz przeciw *Tygodnikowi* obruszył się i wytknął jego *domyślanie się* złéj intencyi i złéj woli tam, gdzie ich niema zgoła.

Owóż wobec tego wystąpienia sprawa, której broni *Tygodnik*, odniosła porażkę. *Dziennik* może głosić i głosi rzeczywiście takie zasady i zdania, na jakie żaden człowiek wierzący zezwolić nie może: my musielibymy milczeć odtąd, bo *Dziennik* powie, a przywtórzy mu kapłan z archidyecezyi, że to *domyślanie się* tylko, że tam niema nic złego, bo nie było złéj intencyi, złéj woli. Tą drogą możemy dojść do zupełnéj anarchii, do zupełnéj bezkarności, bo cóż będzie kriterium dobréj lub złéj woli jakiego pisma? Wtedy nic nie znaczą słowa Chrystusowe: *Ex ore tuo iudico te*, *serve nequam*.

Ale dość już tego — doszliśmy do końca.

Wypowiedzieliśmy wszystko kapłanowi z archidyecezyi cośmy mieli na sercu — wypowiedzieliśmy otwarcie i bez słabości, bo w gruncie tu nie o nas, nie o pismo nasze idzie, tu chodzi o rzeczy daleko ważniejsze.

Jeżeli nie chce on przystać na wywody nasze, niechże spokojnie i bez gniewów przytacza je i rozbiera, jak my z jego i z każdego przeciwnika naszego artykułami czynimy.

Gdzie jest dobra wola, tam się łacno porozumieć.

Dziennik poznański

w swoim niedzielnym przeglądzie dziennikarstwa polskiego zamieszcza znowu dość obszérny ustęp o *Tygodniku*.

Dziennik zarzuca nam najpiérw, żeśmy dla braku miejsca (te wyrazy *Dziennik* tłusto drukuje!) odłożyli ważną, jak powiada, bez wątpienia korespondencyą z Warszawy o zajściach w Wilnie, by tylko z *Dziennikiem* i z zacnym kapłanem z prowincyi polemizować.

Zkądże *Dziennik* pozwala sobie niepoczciwego domysłu, i to on, co tak nas za domyślanie się gromi, żeśmy dla polemiki odłożyli na bok ważny list z Warszawy? Niechaj się jego troskliwość uspokoi: my mu nie przepisujemy co ma dziś lub jutro drukować, a co odkładać na późniéj; nadzórczéj przecież władzy nad pismem naszym co do jego układu nie powierzyliśmy *Dziennikowi*.

Dziennik strofuje nas daléj, że sobie *uzurpujemy* zaszczyt przemawiania w imieniu całego duchowieństwa wielkopolskiego.

W odpowiedzi naszéj kapłanowi z prowincyi napisaliśmy:

„Kiedyż to i gdzie występowaliśmy jako reprezentanci zbiorowéj woli duchowieństwa?“

Mimo tych słów tak wyraźnych, *Dziennik* pisze, że *uzurpujemy* sobie wciąż zaszczyt przemawiania w imieniu całego duchowieństwa wielkopolskiego. Jestże to dobra wiara?

Czyby może on sam ten zaszczyt chciał sobie przywłaszczyć? Przecież już raz całe duchowieństwo wielkopolskie zawezwał do buntu....

Dziennik jeszcze cięższy gréch popełnia.

Napisał on:

„W cóż się obróci publicystyka, jeżeli idąc w konsekwencyi za taktyką inaugurowaną w łamach *Tygodnika Katolickiego* pocznie skalpelem rozdrażnionéj przy pierwszéj lepszéj sposobności chęci, grzebać w szczegółach prywatnego i osobistego życia, zdzierać różne maski, ścierać blichtr z pobielanych grobów?“

Wobec takiéj napaści oświadczyliśmy:

Jeżeli *Dziennik* wie co przeciw nam lub naszym korespondentom, uroczyście go wzywamy, aby ogłosił co wie. Nie ma zbrodni, któréjby pod taki zarzut podstawić się nie dało. Jeżeli nie wié, jest potwarcą, i oświadczamy mu, że dopóty będziemy mu potwarz przypominać, dopóki albo faktów nie poda, albo podstępnego swego bezeceństwa jawnie i wyraźnie nie odwoła. Jesteśmy sługami Kościoła, i nie wolno nam pod takiego rodzaju zarzutami pozostać.

Dziennik zamiast oskarżyć poprostu albo cofnąć gwałtowną zaczepkę, zastawia się powtórzeniem pompatycznego zapewnienia, że nie będzie odwetu używał.

Przychodzi to za późno. *Dziennik* ma wyraźny obowiązek nie wykręcać się, ale szczérze powiedzieć, czy wié o czém lub nie.

Jeśli wié, niech ogłosi, jeśli nie wie, niech wyzna, że nie wié.

Nie o teoretyczną zasadę tam chodziło. Pełen żółci frazes o zdzieraniu masek i o grobach pobielanych nic nie znaczył bez wyraźnego i blizkiego zastosowania. Tak to wszyscy zrozumieli, i mamy prawo domagać się albo jawnego oskarżenia, albo zadosyćuczynienia.

I ostatnie tłomaczenie się *Dziennika*, że podając wiadomość o Soborze, źródło zacytował, nie jest dobre. Czy *Dziennik* powtarza z nieczystych źródeł baśnie o ludziach politycznych i o polityce tak łacno, jak przytacza z nich baśnie o Kościele i o papieztwie? Bynajmniéj. Skądże skwapliwość jego w tym razie? A jest niebezpieczeństwo drukować takie fałsze choć ze zastrzeżeniem, bo ogromna większość na zastrzeżenia nie zważa, a plotkę daléj w obieg puszcza.

Co się zaś tyczy pochwały udzielonéj *Dziennikowi* w korespondencyi z Wielkopolski do *Unii* (*Dziennik* skrupulatnie zaznacza i najmniejszą o sobie byleby pochlebną wzmiankę w innych pismach), musimy wyznać, że jéj zupełnie nie rozumiemy, bo o ile pamiętamy, *Dziennik* chłodno wspominał o zaczepkach *Tygodnia*, a nawet znalazł sposób na nas całą winę zrzucić.

Wiadomości potoczne.

— Dnia 26 kwietnia księża nasi poznańscy i księża z dyecezyi Chełmińskiéj otrzymali Audyencyą u Ojca św. ks. Prymas sam ich Piusowi IX przedstawił. Było wszystkich piętnastu: ks. kanonik Jarosz, ks. prałat Likowski, ks. dziekan Pestrych. Mons. Poniński, ks. Łukaszewicz, ks. Dalkowski, ks. Andrzejewicz, ks. Arendt, księża Filipini, Hejnowicz i Królikowski, ks. kanonik Pomierzycki, ks. Ograbiszewski, ks. Rabca staruszek ks. Przechniewicz, i ks. kanonik Henryk Skrzyński z dyecezyi przemyskiéj. Audyencya odbyła się w chwili kiedy Ojciec św. miał wyjeżdżać na spacer. Wszedłszy papież powitał uprzejmie ks. Prymasa, obecni

klęcząc ucałowali mu nogi. Ks. Prymas stał i przedstawił każdego imiennie. Ojciec św. wesoły i ożywiony miał dobrotliwy uśmiech na twarzy. Ks. dziekan Pestrych złożył świętopietrze ze swego dekanatu a ks. Ograbiszewki składkę zebraną przez pismo *Pielgrzym*. Na prośbę ks. Prymasa wzniósł Pius IX rękę i głośno obecnych pobłogosławił: „Benedictio Dei Omn. descendat super vos, amicos, discipulos... et omnes quos regitis... quae benedictio sit vobis comes in vita, solatium in morte.“ Pisze jeden z tych co byli na audyencyi: „Dobrzem się wpatrzył w twarz Piusa IX. Piękny zeń a jędrny starzec, siwy jak gołąbek, dzięki Bogu długo jeszcze pożyć może.“

— Ks. Łukaszewicz proboszcz z Żerkowa, który już po audyencyi wyjechał, wrócił tu 4. maja. Wrócił także z Rzymu ks. Chotkowski, ks. prałat Likowski miał Rzym 4. b. m. opuścić i inni księża nasi także się do domu zabierają.

— W dniach od 23 kwietnia do 2 maja odbyła się pierwsza tegoroczna missya w Kcyni. Przewodniczył missyi O. Jackowski. Towarzyszyli mu O. Adler i O. Sebestyański. Missya odbywała się w kościele poklasztornym, gdzie jest cudowny Pan Jezus. Lud miejscowy i okoliczny brał w niéj wielki udział. Jaśnie Wielm. ks. Biskup Sufragan Cybichowski zjechał dnia 30 kwietnia i udzielał Bierzmowania; księża z okolicy nielicznie się zjeżdżali i stąd poszło, iż Ojcowie mało mieli pomocy. Wybierzmowanych zostało 500 osób. W przyszłą sobotę 7. maja rozpoczyna się missya w Szamotułach.

— Jak się dowiadujemy, probostwo św. Marcina w Poznaniu otrzymuje ks. penitencyarz Pędziński; przy tém probostwie utworzony zostaje drugi wikaryat i na drugiego wikaryusza przychodzi ks. Władysław Chotkowski.

— Dwóch sędziwych kapłanów z obu naszych archidyecezyi oczy w przeciągu tygodnia zamknęło. W Buku umarł komendarz miejscowy Ks. Marcin Grzywiński senior, bukowskiego dekanatu, starzec przeszło 90 letni a w Brzezin pod Pleszewem 77 letni ks. Jan Siwicki. Oba byli po sekundycyach, ks. Grzywiński urodzony w r. 1779. kapłanem został w r. 1802 a więc 68 lat urząd ten święty piastował. Ks. Siwicki urodzony w r. 1793 był wyświęcony na księdza w r. 1816; ks. Siwicki właśnie teraz otrzymał emeryturę i już jego parafią objął ks. Wadzyński z Karmina.

— Otrzymaliśmy list następujący:

„Wymówiliście słusznie *Dziennikowi*, że pisząc o dziekanie Piotrowiczu użył fortelu, aby wykonać napaść na osoby, których nie lubi. Jednéj i ważnéj rzeczy nie podnieśliście. *Dziennik* z wyznawcy wiary czyni wyłącznie patryotę i przez to obdziera go z zasługi religijnéj. Wedle *Dziennika* ks. Piotrowicz jest ogniwem łańcucha, w którym inne ogniwa stanowią patryoci niekatolicy. Przecież wiadomo, że Konarski był kalwinem. Jak to u nas umieją wszystko wykrzywić i wszystko zniżyć.“

— Mgr. Raess, Biskup Strassburgski odbiera codziennie nowe listy pochwalne za zgromienie ks. Gratrego. W ostatnim czasie ogłaszają list Jana Merango Biskupa z Genos i Mycone, administratora z Andros; J. M. Alberti'ego Biskupa z Syra delegata Apostolskiego z Grecyi; Jana Guerrin, Biskupa z Xangres, a nieco dawniéj, Msgra Martina, Biskupa Padebornskiego.

— Dnia 15. kwietnia zakończył żywot swój ziemski kardynał *Gonella*, Biskup z Viterbo, były nuncyusz w Monachium i Bruxelli.

— Korespondent dziennika *Monde*, który miał szczęście uzyskać audyencyą u Ojca św. tak jego osobę opisuje: Papież Pius IX. dźwiga z zadziwiającą lekkością brzemię wysokiego kapłańskiego urzędowania, utrudnionego troskami i kłopotami Soborowemi. Ostatnich lat dziesiątek minął nie zostawiwszy na nim widoczniejszych śladów starości. Zawsze posiada żywość wzroku, delikatność mowy, ten sam uśmiech przyjacielski, te samą wesołość rozlaną po obliczu. Przyjmuje wszystkich zbliżających się do niego z niezrównaną dobrocią serca, wysłuchuje z niezachwianą niczem cierpliwością prośby i życzenia i wypełnia je ile możności. Już przed brzaskiem dnia opuściwszy sypialnią, przepędza przed południem na modlitwie, późniéj przyjmuje ministrów, kardynałów, Biskupów, dyplomatów, słowem wszystkich, co życzą sobie pomówić z Ojcem św. w sprawach Kościoła i św. Stolicy, do czego nie wlicza się prywatnych audyencyi. Tak spędza dzień i zaledwie pozostają mu 2 lub 3 godziny, podczas których na przechadzkę wybrać się może. Wieczorem rozpoczynają się na nowo posłuchania i trwają aż do spoczynku. —

— Z zabranych krajów pisze korespondent *Unii* że niedawno temu był w wiejskim kościele parafialnym na pograniczu Litwy, gdzie słyszał śpiew moskiewski, kazanie moskiewskie, w którym ksiądz oświadczył, jak musiał, że na prośbę włościan rząd zezwolił odprawiać nabożeństwo w rosyjskim języku i że odtąd Kościół korzystać będzie z tego przywileju. Łzy mu przerwały kazanie, a „lud zgromadzony płacząc także, słuchał pierwszy raz w tym kościele odprawianéj *mszy św. po moskiewsku*. Po nabożeństwie przed kościołem lud się zgromadził, dzieląc się wrażeniami: gromada chciała cofnąć prośbę, a raczéj chce nową podać o *powrócenie łacińskiego języka do obrzędów*.“ Mirowy, o tym posłyszawszy, oburzył się i groził. Korespondent końca sprawy nie doczekał, czytał jednak w rosyjskich dziennikach o podobnych zajściach w wielu miejscach, że wieśniacy cofają prośby o język rosyjski, do których zrazu dali się nakłonić.

Biskup wołyński, ks. *Borowski*, powołany został nie do Kijowa, ale do Petersburga, z powodu wydania okólnika do duchowieństwa swéj dyecezyi, w którym pod karą zasuspendowania od kapłańskich czynności najmocniéj polecił, by w razie, gdyby ktoś przy spowiedzi oświadczył, iż ma zamiar podawać prośbę o zaprowadzenie języka rosyjskiego do katolickich obrzędów, odmówić mu rozgrzeszenia, gdyby wszelkie środki użyte w celu odprowadzenia go od tego zamiaru okazały się bezskutecznemi. W dyecezyi téj nie ma prawie jednego przykładu odstępstwa lub wprowadzenia do obrzędów rosyjskiego języka.

— Z Wilna nie przynoszą nam dzienniki żadnych ciekawych szczegółów, z którychby można ocenić wrażenie, jakie na duchowieństwo i ludność wywołało odważne wystąpienie księdza Piotrowicza. Są to rzeczy okrywane największą tajemnicą. Natomiast *Wileński Wiestnik* zamieszcza różnorodne adresy do ks. Żylińskiego pochwalające jego sposób postępowania i wyrażające zapieranie się wszelkich uczuć patryotycznych

u podpisanych. Zanadto przywykliśmy do wierno-poddańczych adresów w ostatnich latach siedmiu, abyśmy wiele przywiązywali znaczenia do owych wymuszonych objawów nieistniejących uczuć. Sama treść adresów jest różnorodną, jedne zapewniają o bezwzględnem posłuszeństwie dla administratora dyecezyi wileńskiéj i mińskiéj, oraz o tem, że podpisani czują się być prawdziwymi Moskalami; inne przeciwnie wynurzają tylko przywiązanie do religii i wierność dla rządu. Ale tak w jednych jak w drugich można odróżnić liczne odcienia, podobnie jak pomiędzy podpisującymi dałyby się odnaleść najrozmaitsze przyczyny takiego postąpienia, począwszy od przymusu, obawy, słabości charakteru, aż do podłości. Któż zaś potrafi odgadnąć u kogo, w jakim stpniu i jakie powody, stały się pobudką do położenia podpisu. Dodać też tylko winniśmy, że adresy poprzedziły wystąpienie ks. Piotrowicza, a zapewne były jedną z głównych przyczyn publicznego jego wystąpienia. Ogłoszenie ich spóźnione ma za cel prawdopodobnie osłabić wrażenie wywołane czynem w kościele św. Rafała w Wilnie.

Tendencyjne wieści moskiewsch organów, niebacznie podniesione nawet przez niektóre dzienniki krajowe, jakoby mieszkańcy Wilna oddawali się jakimś czczym manifestacyom opartym na noszeniu czapek pewnego kształtu, okazują się być wymysłem *Gołosu*. Widocznem dążeniem tego pisma, było obudzenie przekonania u rządu, że pomiędzy młodzieżą na Litwie istnieje spisek, że grożą tam zaburzenia, jeśli nie nowe powstanie. *Gołos* pragnął skorzystać ze sposobności, aby podszczuć rząd do nowych prześladowań na wielką skalę, a chciał zarazem poważne wystąpienie ks. Piotrowicza i oburzenie ludu, wystawić na równi ze śmieszną w istocie rzeczy manifestacyą kapeluszową. Policmajster miasta Wilna Fedorów zaprzecza stanowczo aby aresztowano kogokolwiek za noszenie czapki z piórem, jakkolwiek przyznaje, że moda takich czapek przeniesiona z Petersburga dotychczas się utrzymuje, ale że policya nie ma powodu podejrzywać ich właścicieli.

W nadeszłych dzisiaj numerach *Moskow. Wiedom.* pomiędzy różnemi fałszami o stanie rzeczy w Wilnie znajdujemy następne doniesienie. „Wzburzenie nie ograniczyło się na wystąpieniu księdza Piotrowicza; różne nieprzyjazne manifestacye zrobili księża: Narkiewicz, Żebrowski, Klecki i Szylejko, obecnie również wydaleni z Wilna.“ — Czy jednak wypadek w kościele św. Rafała poprzedził te inne manifestacye, to rzecz wątpliwa; przeciwnie zdaje się, że przytoczeni księża, są wywiezieni za opór w podpisywaniu adresów. Ks. Żyliński usuwając zacnych kapłanów przygotowuje sobie pole do przejścia na prawosławie. (*Czas.*)

— *Moskow. Wiedom.* podają listy z Wilna napełnione jadem nienawiści do Polaków, jak zwykle wszystko co o Polakach zamieszcza pomieniony organ; są tam przecież niektóre szczegóły ciekawe, wyjmujemy z nich zatem co następuje:

„Rozporządzenie carskie o wprowadzeniu języka rosyjskiego do nabożeństwa katolickiego i przyjęcie łaskawe prałata Żylińskiego przez cara, do tego stopnia nie podobały się polskim patryotom, że się oni w obecnéj chwili nie ustraszyli wystąpić do jawnéj walki z rządem. Prałat Żyliński takiemu ulega prześladowaniu, że wiele osób w Wilnie (a nawet zdaje się sam prałat) nie uważają osoby jego za bezpieczną. Kursują wieści w mieście, że był już nawet zamach na jego życie. (Widoczne kłamstwo korespondenta. *Red.)*

„Z Dysneńskiego powiatu włościanie podali prośbę, że bez zezwolenia papieża nikt nie ma prawa wprowadzać języka rosyjskiego do katolickiego nabożeństwa. W tych dniach prałat Żelejko wysłany w towarzystwie urzędnika do mińskiéj gubernii. Dziekan miasta Wilna ksiądz Piotrowicz także przeznaczony na wygnanie (list jest z 25 marca), ale pozwolono mu przed wyjazdem „aby nie rozbudzać fanatyzmu“ odprawić mszę pożegnalną: 25 t. m. w dzień Zwiastowania dziekan Piotrowicz miał mszę w kościele św. Rafała: na mszy było obecnych przeszło 3000 osób. Po mszy ksiądz Piotrowicz wszedł na ambonę pokazał ludowi przełożony na język moskiewski rytuał i zawołał: „Oto rosyjska schizmatycka księga, według któréj nam każą służyć; zaprowadzać schizmę wielki grzech, ja już cierpię za wiarę, mnie wypędzają z Wilna, ale służyć według téj schizmatyckiéj księgi nigdy nie będę, uczynię z nią to co każdemu należy uczynić.“ Poczem spalił księgę w kościele. Wrażenie było niezmierne. Natychmiast po spaleniu ks. Piotrowicz posłał list do antokolskiego stanowego (komisarza policyi) następnéj treści: „Wykonałem mój najświętszy obowiązek; przychodź pan spełnić swoją powinność — aresztuj mnie.“

W drugim liście donosi korespondent o wysłaniu księdza Piotrowicza bez sądu, na co ubolewa, bo zapewne sąd wojenny wynalazłby cięższą karę niż wygnanie do Archangielskiéj gubernii. Korespondent tenże mniema, że „z uroczystości samego przestępstwa, rząd mógłby odnieść znakomite korzyści.“

— *Wileński Wiestnik* donosi, że liczba cerkwi w czterech zachodnio-północnych guberniach, a mianowicie: Wileńskiéj, Grodzieńskiéj, Kowieńskiéj i Mińskiéj, od roku 1864 wzrosła do roku 1869 o 273, zbudowanych kosztem rządu z pomocą prywatną. Niemniéj jednak ministerstwo uważając liczbę kościołów prawosławnych w tych guberniach za niedostateczną na potrzeby mieszkańców, wyznaczyło rs. 130,991 na budowę nowych cerkwi w tychże guberniach. Suma ta w połączeniu z funduszami pozostałymi z lat poprzednich, ma opłacić koszta nowo mających się pobudować 61 murowanych a 23 drewnianych cerkwi. *Wil. Wiest.* podaje liczbę prawosławnych mieszkańców w owych czterech guberniach na 2,170,156, posiadających w r. 1869 kościołów 1779 i klasztorów 17; dodawszy do tego liczbę kościołów, których budowa jest zamierzoną (84), wypadnie jeden na 1722 mieszkańców. Nadmienić trzeba, że niektóre z istniejących już cerkwi, szczególniéj w miastach gubernialnych i powiatowych, są znacznych rozmiarów.

(Czas)

Składka na potrzeby Soboru.

XV.

Z poprzednich spisów	946 tal. 16 sgr. 4 fen.
P. St. Chłapowski z Szöldr. .	50 tal.
Ks. dziek. Korytkowski z Trzcinicy	10 tal.
N. N. z miasta	1 tal.
P. hr. Gutakowski	10 tal.
Franciszek Bandke, Kasper . Kasprzak i Joanna Kasprzak . z parafii św. Wojciecha . . .	2 tal.
Ignacy Wiśniewski z Poznania	1 tal.
Kś. F. Kozłowski z Gniezna .	2 tal.
Razem	1013 tal. 16 sgr. 4 fen.

Nakładzca i Redaktor ks. Stagraczyński w Poznaniu. — Czcionkami drukarni Tygodnika katolickiego (A. Schmaedicke.) w Poznaniu. W komisie L. Streisandta w Grodzisku.